

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**KRITIKE UVAJANJA NOVEGA KAPITALSKEGA
SPORAZUMA ZA BANKE**

Ljubljana, november 2002

KLAVDIJA STEVČEVSKA

IZJAVA

Študentka KLAVDIJA STEVČEVSKA izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. MARKA KOŠAKA, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne

Podpis:

KAZALO

UVOD.....	1
1 ZAKAJ NOV KAPITALSKI SPORAZUM?.....	2
1.1 SPREMEMBE NA FINANČNIH TRGIH.....	3
1.2 EKONOMSKO TVEGANJE BANKE	3
1.3 KAPITALSKA ARBITRAŽA	4
1.3.1 Listinjenje.....	5
1.3.2 Izvedeni finančni instrumenti	5
1.3.3 Cherry - picking	5
1.4 NEKREDITNA TVEGANJA	6
1.5 KVANTITATIVNI IN KVALITATIVNI NADZOR KAPITALSKE USTREZNOSTI (TRIJE STEBRI)	6
2 KAKO JE NASTAJAL NOVI KAPITALSKI SPORAZUM?.....	7
3 TRIJE STEBRI NOVE KAPITALSKE SHEME	9
3.1 PRVI STEBER (MINIMALNE KAPITALSKE ZAHTEVE).....	9
3.1.1 Standardizirani pristop	11
3.1.2 Pristop, ki temelji na internih ocenah kreditne sposobnosti komitentov (IRB pristop).....	12
3.1.3 Druge novosti (operativno tveganje).....	16
3.2 DRUGI STEBER (REGULATIVNI NADZOR)	18
3.3 TRETJI STEBER (TRŽNA DISCIPLINA).....	18
4 BASELSKI SPORAZUM IN EVROPSKE SMERNICE	19
4.1 SMERNICE EVROPSKE UNIJE S PODROČJA KAPITALSKE USTREZNOSTI BANK.....	19
4.2 SMERNICE NE BODO POVSEM IDENTIČNE BASELSKEMU SPORAZUMU	20
5 PREDVIDENE POSLEDICE UVELJAVITVE NOVIH PRAVIL	22
5.1.1 Agregatna raven kapitala v bančnih sistemih naj se ne bi zmanjšala pod obstoječo raven.....	24
5.1.2 Raven regulatornega kapitala naj bi bila bližje ekonomskemu tveganju bank	24
6 POMISLEKI V ZVEZI Z BASLOM II	25
6.1 ODZIVI BANČNEGA SEKTORJA	26
6.1.1 Kritike Novega baselskega sporazuma.....	26
6.1.2 Pripombe na predlog Baselskega odbora s strani delovne skupine za kapitalsko ustreznost	27
6.1.3 Kvantitativna študija vplivov novega kapitalskega sporazuma (ang. Quantitative Impact Study).....	28
6.1.4 Diskriminacija med velikimi in majhnimi bankami.....	29
7 ANALIZA STROŠKOV IN KORISTI UVEDBE BASLA II.....	30
7.1 STROŠKI UVEDBE NOVIH BASELSKIH STANDARDOV.....	31
7.1.1 Stroški zapolnjevanja vrzeli	33
7.1.2 Stroški poslovanja po uvedbi Basla II.....	35
7.2 PODROBNO OCENJEVANJE	36
7.3 IZBOLJŠANJE RAZMERJA STROŠKOV/KORISTI UVEDBE BASLA II.....	37
7.4 UGOTOVITVE ANALIZE.....	37
8 POSLEDICE ZA SLOVENSKI BANČNI PROSTOR.....	38
8.1 PRVI STEBER.....	39
8.1.1 Standardizirani pristop	39
8.1.2 Pristop, ki temelji na internih ocenah kreditne sposobnosti komitentov (IRB pristop).....	40
8.2 DRUGI STEBER – REGULATIVNI NADZOR	41
8.3 TRETJI STEBER – TRŽNA DISCIPLINA	42

SKLEP	43
LITERATURA	45
VIRI	46
PRILOGE	
PRILOGA 1: KAPITAL BANKE	1
PRILOGA 2: IZRAČUN KAPITALSKIH ZAHTEV IN KOLIČNIK KAPITALSKE USTREZNOSTI BANKE	2
PRILOGA 3: VRSTE OPERATIVNIH IZGUB	3
PRILOGA 4: UTEŽI PRI STANDARDIZIRANEM PRISTOPU NOVEGA BASELSKEGA SPORAZUMA	4
PRILOGA 5: OCENE MEDNARODNIH OCENJEVALNIH AGENCIJ.....	4
PRILOGA 6: KRITERIJI ZA RAZVRSTITVE V BONITETNE OZIROMA OCENJEVALNE SKUPINE.....	5
SLOVAR TUJIH IZRAZOV	6

KAZALO SLIK IN TABEL

Kazalo slik:

Slika 1: Tristebni sistem določanja kapitalske ustreznosti po Baslu II	9
Slika 2: Kapitalska ustreznost po Baslu I in Baslu II glede na kreditno oceno komitenta	10
Slika 3: Trije pristopi merjenja kapitalske ustreznosti	16
Slika 4: Program navedbe preteklih podatkov za verjetnost neplačila (<i>ang. probability of default – PD</i>), izpostavljenost neplačilu (<i>ang. exposure at default – EAD</i>) in izgube v primeru neplačila (<i>ang. loss given default – LGD</i>)	23
Slika 5: Primer novih kapitalskih zahtev*	25
Slika 6: Pomen stroškov pri izvedbi Basla II	32
Slika 7: Stroški zapolnjevanja vrzeli*	33
Slika 8: Basel II – izračun potrebnega kapitala pri osnovnem IRB pristopu: dodatni stroški uravnavanja in pokrivanje tveganja	36

Kazalo tabel:

Tabela 1: Primerjava konceptualnih značilnosti starega in novega sporazuma	3
Tabela 2: Dolga pot do Basla II	8
Tabela 3: Največje trgovalne izgube kot posledica operativnega tveganja	17
Tabela 4: Scenarij Basla II glede na stroške zapolnjevanja vrzeli v bančnem sistemu*	34

UVOD

Raziskave so pokazale, da so bančne krize v zadnjih 25 letih v povprečju povzročile kumulativno izgubo, ki ustreza od 15 do 20 odstotkom BDP (*Getting Basel right, 2002, str. 16*). Da bi se banke zavarovale pred polomom, morajo v skladu s pravili Banke za mednarodne poravnave v Baslu vsa posojila podpreti vsaj z osmimi odstotki lastnega kapitala. V tem kapitalskem sporazumu, znanem kot Basel I, ki velja že od leta 1988, niso upoštevana razna tveganja, ki so odvisna od bonitete vsakokratnega posojilojemalca. To in še vrsto drugih pomanjkljivosti naj bi popravili do leta 2007, ko naj bi začel veljati Basel II.

Diplomsko delo predstavlja Novi baselski kapitalski sporazum, krajše imenovan Basel II, ki naj bi odpravil pomanjkljivosti starega, zgradil varen in stabilen mednarodni bančni sistem ter pospešil konkurenčne enakosti med bankami. Moj namen je ugotoviti, ali kapitalski sporazum v takšni obliki, kot je zamišljen, lahko doseže svoje cilje.

V času globalizacije poslovanja, konsolidacije bančnih sistemov in s tem večje konkurence med bankami finančne institucije pri svojem poslovanju vedno več pozornosti posvečajo obvladovanju tveganj. Sodobni načini in pristopi poslovanja ter obvladovanja kreditnega tveganja ponujajo izboljšano kakovost storitev. Povečana konkurenca med bankami in na finančnih trgih nasploh je sprožila iskanje novih načinov za bolj učinkovito uporabo dragega kapitala. Posledično, kazalci kapitalske ustreznosti, izračunani v skladu s staro metodologijo, niso več dober pokazatelj resnične tveganosti bank in njihove kapitalske moči. Metode, s katerimi so banke izigrale predpise, da bi zmanjšale kapitalske zahteve, so pojasnjene v *prvem poglavju*.

Potek samih sprememb kapitalskega sporazuma iz leta 1988 pa do načrtovanega datuma uveljavitve novih pravil je prikazan v *drugem poglavju*. Navedeni so datumi izidov posameznih dokumentov in odziv bančnega sektorja.

Predlagani dogovor ima tri sestavine oziroma stebre. *Prvi* se nanaša na najmanjši zahtevani obseg kapitala in ponuja tri možne pristope merjenja kapitalske ustreznosti. Velika novost je vpeljava *operativnega tveganja*. *Drugi steber* uvaja pregled nadzornikov, ki bodo sprti preverjali ustrezne ravni kapitala in sisteme za njegovo določanje. *Tretji steber* je namenjen spodbujanju tržne discipline s povečanimi razkritji o poslovanju bank.

Evropska komisija sledi delu Baselskega odbora. V njenem interesu je, da so evropske bančne smernice čim bolj usklajene z Baselskimi standardi. Že sedaj pa je razvidno, da smernice ne bodo povsem identične Novemu baselskemu sporazumu, kar opisuje *četrti poglavje*.

Peto poglavje prikazuje, kakšne bodo posledice uveljavitve sporazuma za banke in praktičen primer novih kapitalskih zahtev po Baslu II v primerjavi z Baslom I.

Mnenja o tem, ali je kapitalska regulativa potrebna ali ne, niso enotna. V Basel je bilo poslanih že na tisoče kritik, predlogov, pripomb na prihajajoče novosti. *Šesto poglavje* prikazuje odziv bančnega sektorja, in sicer poročilo Delovne skupine za kapitalsko ustreznost in kvantitativne študije učinkov (QIS). Študija učinkov razkriva resne težave v zvezi s predlaganimi novostmi. Velika kritika prihaja tudi s strani manjših bank.

Bolj kot teoretične posledice zanimajo banke konkretne številke o tem, kolikšne prihranke naj bi jim prinesla nova pravila v smislu zmanjšanja kapitala in kolikšne stroške bo povzročila postavitve sistemov za upravljanje tveganj ter oblikovanje obsežnih podatkovnih baz. O vplivu novega kapitalskega sporazuma na banke je bilo doslej narejenih že precej študij in analiz. Ena od teh je prikazana v *sedmem poglavju* diplomske naloge. Analizi sem posvetila kar nekaj besed, saj ocenjuje uspešnost ideje o Baslu II.

Čeprav so Novi baselski standardi v prvi vrsti namenjeni mednarodno aktivnim bankam, naj bi bila njihova glavna načela namenjena vsem bankam, torej tudi slovenskim. Zaradi vključevanja v EU se mora Slovenija prilagoditi evropski zakonodaji tudi na področju kapitalske ustreznosti, to pa v veliki meri sledi baselskim dokumentom. Novi baselski kapitalski standardi oziroma evropske smernice naj bi tako najpozneje v letu 2007 postale resničnost tudi za slovenske banke in Banko Slovenije kot njihovega pristojnega regulatorja in nadzornika. Spremembe, ki jih lahko pričakujejo naše banke, so opisane v *osmem poglavju*.

1 ZAKAJ NOV KAPITALSKI SPORAZUM?

Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988, krajše imenovan Basel I, je bil usmerjen k predpisovanju minimalnih kapitalskih zahtev za mednarodno aktivne banke v državah G-10. Posledično je porastel kapitalski količnik mnogih bank po svetu. Prednost sporazuma je bila njegova enostavnost in vsesplošna razširjenost (uzakonilo ga je več 100 držav po svetu) ter večja disciplina pri upravljanju s kapitalom v banki. Ne glede na vse pozitivne premike, ki jih je sprožilo sprejetje kapitalskega sporazuma, je z leti postajal tarča vse glasnejših kritik predvsem s strani bančnega sektorja. Pojavili so se pomisleki, ali je bil porast količnikov rezultat povečanja kapitala ali zmanjšanja tehtane tvegane aktive kot posledice manjšega obsega kreditiranja. Zanimivo je tudi vprašanje, ali so fiksne kapitalske zahteve resnično pripeljale do manjšega prevzemanja tveganj s strani bank ter v kolikšni meri so banke uporabljale kapitalske arbitraže in s tem zmanjševale učinkovitost kapitalskih pravil (*Sušnik, 2001a, str. 4*).

Na finančnem trgu se je od sprejetja Baselske listine marsikaj spremenilo in stara shema za izračun kapitalske ustreznosti ni več primerna. Ne omogoča namreč zadostne diferenciacije kreditne kakovosti dolžnikov in finančnih instrumentov ter ne upošteva finančnih inovacij, ki

tveganja učinkovito zmanjšujejo. Zato je Baselski odbor¹ junija 1999 izdal predlog nove sheme določanja kapitalске ustreznosti (Sukič, 2002, str. 91).

Tabela 1: Primerjava konceptualnih značilnosti starega in novega sporazuma

Obstoječi kapitalski sporazum iz leta 1988	Predlagani novi kapitalski sporazum
Enotna mera za tveganost terjatev (predpisana shema za izračun tehtane tvegane aktive)	Večje priznavanje internih sistemov bank za oceno tveganj, selitev poudarka iz regulative na nadzor, večja vloga tržnih udeležencev
Eno pravilo ustreza vsem (<i>ang. one size fits all</i>) – ravnotežje med natančnostjo in enostavnostjo	Fleksibilnost pravil, menijski pristop, spodbude za boljše upravljanje s tveganji v bankah – namen je zagotoviti enake možnosti
Majhna diferenciacija tveganja	Večja občutljivost na tveganja (bolj kompleksna pravila)

Vir: Predstavitev novega kapitalskega sporazuma (*ang. New Capital Accord*), 2002.

1.1 Spremembe na finančnih trgih

V dobrih desetih letih, odkar je bil kapitalski sporazum sprejet, je prišlo na finančnih trgih do velikih sprememb. Pojavili so se številni novi produkti in storitve. Tehnološka revolucija, ki je pomenila ustvarjanje vedno novih finančnih proizvodov in domišljeno oblikovanje njihovih cen, telekomunikacije in globalizacija financ, je omogočila neverjetno povečanje finančnih transakcij glede na stvarno gospodarsko aktivnost. V letu 1999 se je tako Baselski odbor za nadzor bank lotil načrtne spremembe svojih standardov za določitev kapitalске ustreznosti bank iz leta 1988. V to je bil "prisiljen" zaradi dinamičnega razvoja finančnih instrumentov ter pojava z njimi povezanih tržnih in kreditnih tveganj. Vzrok za to je kriza zaupanja v finančne institucije, povzročena z neobvladovanjem tveganj pri novih oblikah poslovanja, ter težave japonskega bančništva in dinamičnosti na področju prevzemov in združevanj finančnih institucij v Evropi in ZDA. Izjemen napredek informacijske tehnologije je na eni strani omogočil globalizacijo finančnega poslovanja, na drugi strani pa izdelavo sofisticiranih modelov za merjenje tržnih in kreditnih tveganj (Borak, 1995, str. 2).

1.2 Ekonomsko tveganje banke

Kazalci kapitalске ustreznosti, izračunani v skladu s staro metodologijo, niso več dober pokazatelj resnične tveganosti bank in posledično njihove kapitalске moči. V času svoje uveljavitve je bil dokument revolucionaren predvsem zaradi uvajanja pristopa tehtanja pri izračunu tveganosti poslovanja bank, v katerega je bilo zajeto tudi njihovo zunajbilančno

¹ Baselski odbor za nadzor bank so leta 1975 ustanovili guvernerji Skupine desetih gospodarsko najrazvitejših držav (G-10) in je Odbor bančnih nadzornih oblasti. Sestavljajo ga vodilni predstavniki centralnih bank Belgije, Kanade, Francije, Nemčije, Italije, Japonske, Luksemburga, Nizozemske, Švedske, Švice, Velike Britanije in ZDA ter predstavniki njihovih bančnih nadzornih oblasti. Odbor običajno zaseda pri Banki za mednarodne poravnave v Baslu, kjer je tudi sedež njegovega tajništva (Borak, 1998, str. 3).

poslovanje. Danes pa sistem tehtanja, uporabljen pri izračunu tehtane aktive bank, ne omogoča več zadostne diferenciacije med različnimi dolžniki bank in je zato pogosto slab približek dejanskega ekonomskega tveganja, ki ga prevzemajo banke.

1.3 Kapitalska arbitraža

Povečana konkurenca med bankami in na finančnih trgih nasploh je sprožila iskanje načinov k bolj učinkoviti uporabi dragega kapitala. Tako se je pojavila *kapitalska arbitraža* – proces, v katerem finančna institucija zmanjša svojo regulatorno kapitalsko zahtevo, ne da bi se zmanjšala tveganost njenega poslovanja. Še posebej je kapitalska arbitraža zaživela v zadnjih petih letih, z naraščajočo sofistifikacijo kapitalskih trgov ter uveljavljanjem novih instrumentov in tehnik (*Sušnik, 2001a, str. 7*).

Stara metodologija spodbuja kapitalsko arbitražo, ki lahko pripelje do večje koncentracije slabih bančnih naložb. Vzrok zanjo so uteži, uporabljene pri izračunavanju tehtane aktive, ki ne odražajo dejanske tveganosti posameznih aktivnih postavk, kar povzroča razkorak med zahtevanim kapitalom s strani regulatornega organa in ocenjenim ekonomskim kapitalom banke. Posledica tega so kozmetični popravki, s katerimi banke na eni strani umetno zvišujejo količino kapitala ter na drugi strani umetno znižujejo tveganje aktive. (*Benchmarking konkurenčnih prednosti – Novi kapitalski sporazum, 2002, str. 13*).

Z namenom znižati višino kapitala so banke svoje bilančne transakcije najpogosteje pretvarjale v zunajbilančne, ki so deležne bistveno nižjih uteži, a imajo podobno tveganje, iz bilance pa so odstranjevale manj tvegane postavke, za katere je 8 % višina kapitala previsoka glede na njihovo tveganost. Za določene netvegane naložbe je 8 % višina kapitala dejansko previsoka in banke bi bile prisiljene te aktivnosti opustiti, če alternativne rešitve (regulativna kapitalska arbitraža) ne bi obstajale. Vendar pa ta rešitev ni zadovoljiva, saj je povzročila kopičenje tveganih naložb v bilancah bank. Banke so uspеле bistveno znižati višino tvegane kapitala, ne da bi hkrati zniževale izpostavljenost kreditnemu tveganju (*Šturm, 2002, str. 5*).

Obseg kapitalske arbitraže je težko določljiv, saj banke v svojih finančnih izkazih in poročilih razkrijejo le omejene podatke v zvezi z njo. Ne glede na to raziskave dokazujejo, da je obseg arbitraže velik in da, kar je še bolj zaskrbljujoče, predvsem pri velikih bankah hitro narašča. Težava, ki iz tega izhaja, je neustreznost kazalcev kapitalske ustreznosti kot pokazateljev dejanske tveganosti bank in posledična neprimerljivost kazalcev med različnimi bankami (*Sušnik, 2001a, str. 7*).

Finančne inovacije so bankam omogočile zniževanje predpisane višine kapitala, ne da bi pri tem omejile tveganost aktive. S pomočjo listinjenja, uporabe izvedenih finančnih instrumentov in podobnih novosti na finančnih trgih so banke zavarovale svoje naložbe. Možne oblike kapitalske arbitraže, s katerimi so banke izkoriščale pomanjkljivost obstoječih predpisov, so natančneje prikazane v nadaljevanju.

1.3.1 Listinjenje

Listinjenje (*ang. securitization*) pomeni pretvarjanje nelikvidnih sredstev (npr. posojil in terjatev) v vrednostne papirje, ki prinašajo obresti in so donosna naložba za investitorje. Banke so tako tvegana sredstva iz bilance banke pretvorila v zunajbilančne postavke in s tem uspele znižati zahtevano količino kapitala, saj predpisi zahtevajo višje uteži za manj likvidna sredstva (npr. dane kredite) kot za vrednostne papirje, saj so slednji bolj likvidni in obravnavani kot manj tvegani. Ker je bil to način za izboljševanje donosnosti kapitala, je bilo pospešeno listinjenje in nakupi obveznic namesto odobravanja kreditov logičen odgovor na obstoječe predpise. Vendar pa nižje uteži niso popolnoma upravičene, saj kreditno tveganje z listinjenjem ni popolnoma odpravljeno. Poleg tega obstaja tveganje, da bi banke listinile predvsem manj tvegana sredstva, v bilancah pa bi ostajale zelo tvegane postavke.

Banke so listinile kredite z visokimi bonitetami, ker so menile, da so kapitalske zahteve za njihovo tveganje previsoke, v bilancah pa so ohranjale kredite nižjih bonitet. Na bolj razvitih finančnih trgih banke velikokrat uporabljajo listinjenje in podobne tehnike spreminjanja profila svojih bilanc tudi z namenom zmanjšanja kapitalskih zahtev. Ne uporabljajo jih samo banke, ki so na meji doseganja minimalno predpisanih kapitalskih koeficientov, pač pa tudi banke, ki se želijo izogniti zgodnji nadzorni intervenciji v primeru morebitnih izgub (*Šturm, 2002, str. 5*).

1.3.2 Izvedeni finančni instrumenti

Izvedeni finančni instrumenti (*ang. financial derivatives*) so instrumenti, katerih vrednost je vezana na neko sredstvo (npr. vrednostne papirje podjetij). Vrednost instrumentov je odvisna od spreminjanja vrednosti teh sredstev (njihove ocene na finančnih trgih). Instrumenti omogočajo ločeno trgovanje s tveganji, vezanimi na ta sredstva, torej omogočajo povečanje, prenos tveganj in zavarovanje pred njimi. Ker so tudi izvedeni finančni instrumenti zunajbilančne postavke, omogočajo bankam upravljanje kreditnih tveganj na področju zavarovanj sredstev v bilanci, kakor tudi pridobivanje dohodkov, vezanih na sredstva, ki niso v bilanci banke. Ob tem se izognejo kapitalskim zahtevam, ki jih predpisi za ta sredstva zahtevajo. Izvedeni finančni instrumenti bankam omogočajo tudi izboljšanje donosnosti kapitala, vendar je cena za to dodatno tveganje in morebitne izgube. Kljub temu banke pojmujejo uporabo teh instrumentov kot koristno, saj se pogosto soočajo z visoko stopnjo koncentracije izpostavljenosti do ene ali več strank, katerih izgube močno korelirajo. Čeprav podatki kažejo, da zavarovanja z izvedenimi finančnimi instrumenti niso vidno prispevala k omejitvi tveganja koncentracije portfelja, kapitalske olajšave omogočajo uporabo prihranjenega kapitala na drugih področjih poslovanja (*Šturm, 2002, str. 5*).

1.3.3 Cherry - picking

Pri tej obliki kapitalske arbitraže banka poveča koncentracijo posojil slabše bonitete v svojem portfelju. Banka lahko npr. odobrava več posojil BB–podjetjem na račun zmanjšanja posojil BBB–podjetjem. To pomeni večje tveganje za banko, ki pa se pri izračunu tehtane tvegane aktive ne odrazi, saj za vsa podjetja velja utež 100 %. S tem poveča svoj ekonomski kapital in

ga približa zahtevanemu, hkrati pa poveča donos na kapital. Eden izmed indikatorjev te oblike kapitalske arbitraže so aktivne obrestne mere posameznih bonitetnih razredov, ki lahko kažejo na diskriminacijo posojil z višjo boniteto (*Benchmarking konkurenčnih prednosti – Novi kapitalski sporazum, 2002, str. 13*).

1.4 Nekreditna tveganja

Stari sporazum v premajhni meri upošteva druga, torej nekreditna tveganja, ki v zadnjih letih pridobivajo na pomenu (predvsem *operativno tveganje*²) zaradi vse večje informacijsko-tehnološke podprtosti poslovnih procesov v bankah. Klasične vrste tveganj, kot jih poznajo finančni posredniki, ki na prvem mestu navadno navedejo kreditno in tržno tveganje kot zunanja dejavnika, so neločljivo povezane z vsebino njihovega dela; druge vrste tveganj pa so povezane z individualnim poslovanjem posamezne banke (likvidnostno tveganje, tveganje refinanciranja, zunajbilančno tveganje, tehnološko tveganje in druga). Operativno tveganje vsebinsko ne sodi v nobeno od obeh skupin in se navadno obravnava ločeno. Zajema pa pravno tveganje, tveganje ugleda, regulativno tveganje ipd. (*Mohorič, 2002, str. 32*).

V diplomski nalogi bo večja pozornost namenjena kreditnemu tveganju, kot enemu izmed najpomembnejših tveganj za banko, in operativnemu tveganju, ki se danes po velikosti uvršča takoj za kreditno tveganje.

1.5 Kvantitativni in kvalitativni nadzor kapitalske ustreznosti (trije stebri)

Stara regulativa je osredotočena zgolj na kvantitativno merjenje kapitalske ustreznosti in zanemarija kvalitativni vidik, ki je v praksi mnogokrat še bolj pomemben. Kapitalska regulativa mora slediti spremembam na trgu. Predlagana nova shema naj bi tako odpravila večino prej naštetih pomanjkljivosti prek spremembe kvantitativnega načina merjenja minimalno zahtevanega koeficienta kapitalske ustreznosti (*ang. Minimum Capital Requirements*) ter dodatka dveh kvalitativnih stebrov, to je uvedbe regulativnega nadzora (*ang. Supervisory Review Process*) in večjega poudarka na tržni disciplini (*ang. Market Discipline*). Pri tem naj bi nova shema obnovila poslanstvo starega kapitalskega sporazuma, to je promoviranje varnosti in stabilnosti finančnega sistema. Še naprej naj bi bila usmerjena v izenačevanje konkurenčnih pogojev za poslovanje bank po svetu, obravnavanje bančnih tveganj naj bi bilo po njeni zaslugi bolj celovito. Čeprav se nova shema podobno kot vsi dosedanja baselski dokumenti osredotoča na mednarodno aktivne banke, naj bi bila njena glavna načela uporabna za vse banke ne glede na raven njihove kompleksnosti oziroma sofisticiranosti (*Overview of The New Basel Capital Accord, 2001, str. 6–10*).

² Več o operativnem tveganju na strani 16.

2 KAKO JE NASTAJAL NOVI KAPITALSKI SPORAZUM?

Sredi leta 1999 je Baselski odbor predstavil svojo prvo različico novega kapitalskega sporazuma, iz katere je bila razvidna zamišljena struktura prihodnje kapitalske ureditve in pojasnjena filozofija v njenem ozadju. Kot rezultat predlogov, pripomb in kritik, poslanih v Basel, je januarja 2001 nastal drugi dokument za razpravo, krajše imenovan Basel II. Drugi krog razprav, končan poleti 2001, je potrdil pravilnost načrtane poti pri oblikovanju novih baselskih kapitalskih pravil, hkrati pa odprl številna nova vprašanja in dileme ter sprožil nove pomisleke in razprave.

V Baslu trenutno pripravljajo tretjo različico kapitalskega dokumenta za zadnji krog razprav, na podlagi katere bo oblikovano končno besedilo novega kapitalskega sporazuma. Zadnja različica naj bi še bolj kot dosednji dve izražala cilje, ki si jih je Baselski odbor postavil pri oblikovanju nove kapitalske ureditve.

Regulatorji v Baslu si tako še vedno prizadevajo najti rešitve, ki bi bile dovolj spodbudne za banke z učinkovitimi sistemi obvladovanja tveganj, in hkrati dovolj konzervativne s sistemskega in širšega makroekonomskega vidika. Prizadevajo si ohranjati ravnotežje med natančnostjo novih pravil, ki izhaja iz želje po njihovi večji občutljivosti za tveganja, in zadostno razumljivostjo, ki je prvi pogoj za njihovo ustrezno uveljavitev v praksi (*Rubin, 2002, str. 41*).

Tabela 2: Dolga pot do Basla II

Julij 1998	V Baslu se odločijo spremeniti kapitalski sporazum iz leta 1988.
September 1998	Predsedujoči Baselskega odbora W. McDonough objavi, da v Baslu začenjajo intenzivno delo, ki naj bi pripeljalo do prvega osnutka novega sporazuma v enem letu oziroma do končnega dokumenta v dveh letih.
December 1998	Delovna skupina začne pripravljati spremembe.
Junij 1999	Baselski odbor izda prvi dokument za razpravo, v katerem je predstavljena tristebna struktura novega kapitalskega sporazuma.
Januar 2001	Objavljen je drugi dokument za petmesečno razpravo (do konca maja 2001). Končni dokument naj bi bil pripravljen do konca leta 2001, uveljavitev novih pravil je načrtovana za leto 2004.
Marec/april 2001	Baselski odbor opravi prvi krog kvantitativne študije učinkov (QIS), banke se ukvarjajo z zbiranjem kompleksnih podatkov, Basel z njihovo standardizacijo.
Poletje 2001	Študija učinkov (QIS) razkrije resne težave v zvezi s predlaganimi novostmi: bolj sofisticirane oblike merjenja tveganj vodijo v višje kapitalske zahteve in ne nižje, kot je bilo zamišljeno.
Junij 2001	Baselski odbor v okviru razprave v zvezi z drugim osnutkom kapitalskega sporazuma prejme na tisoče strani kritik, predlogov, pripomb. 5. junija je javno objavljena zamuda pri izdaji končnega dokumenta, in sicer je tretji dokument za razpravo napovedan za začetek leta 2002, končni dokument pa za konec leta 2002. Predvidena je uveljavitev novih pravil v letu 2005.
November 2001	Vpliv novih, nekoliko spremenjenih pravil je testiran v okviru drugega kroga študije učinkov (QIS 2).
December 2001	Ponovna sprememba terminskega načrta. Pred objavo tretjega dokumenta za razpravo je potreben še en krog študije učinkov.
Marec 2002	Oblikovanje vprašalnika za zadnjo študijo učinkov v sodelovanju z bankami.
Junij 2002	Začetek zadnjega kroga študije učinkov (QIS 3).
Maj 2003	Objava tretjega – zadnjega dokumenta za razpravo.
Prva polovica 2003	Izid novega kapitalskega sporazuma – Basla II.
Leto 2006	Banke bodo vzporedno uporabljale pravila Basla I in Basla II.
Kon.l. 2006 – zač.l. 2007	Basel II v praktični uporabi.

Vir: Westlake, 2002, str. 63.

3 TRIJE STEBRI NOVE KAPITALSKE SHEME

Predlagani dogovor ima tri sestavine oziroma stebre. Prvi predpisuje načine izračuna minimalne kapitalne ustreznosti glede na ugotovljeno tveganost portfelja banke. Bankam ponuja tri pristope izračunavanja višine kapitala za pokritje kreditnih tveganj: standardizirani pristop ter osnovni in napredni pristop, ki temeljita na internih ocenah kreditne sposobnosti komitentov. Podobna struktura je predvidena tudi za operativno tveganje. Pristopi se razlikujejo v svoji občutljivosti na tveganje, hkrati pa bolj izpopolnjeni pristopi omogočajo zniževanje višine regulatornega kapitala. Drugi steber predpisuje pregled nadzornikov, tretji steber pa omogoča vzpostavitev tržne discipline z zahtevami o razkritju uporabljenih pristopov in rezultatov.

Vsi trije stebri se morajo izvajati vzporedno, izogibanje izvajanju katerega koli od njih na dolgi rok ni sprejemljivo.

Slika 1: Tristebri sistem določanja kapitalne ustreznosti po Baslu II

Vir: Predstavitev novega kapitalnega sporazuma (ang. *New Capital Accord*), 2002.

3.1 PRVI STEBER (Minimalne kapitalne zahteve)

Prvi, kvantitativni, steber nove kapitalne ureditve še vedno predstavlja osrednji steber določanja kapitalne ustreznosti. Nanaša se na najmanjši zahtevani obseg kapitala. Stopnja najnižje kapitalne ustreznosti ostaja 8 % s tveganji tehtane aktive. Opredelitev kapitala ni spremenjena, drugačna pa je definicija tveganj, saj jih po novem poleg kreditnih in tržnih sestavljajo še operativna tveganja. Na področju kreditnega tveganja se poleg do sedaj veljavnega pristopa uveljavlja tudi uporaba internih bonitetnih ocen. Kapitalna zahteva, ki bo

temeljila na interno določeni boniteti, bo odvisna od ocenjene potencialne izgube posamezne naložbe. Banke se bodo tako odločale med tremi načini merjenja kapitalske ustreznosti (*Overview of The New Basel Capital Accord, 2001, str. 12*).

Količnik kapitalske ustreznosti banke se izračuna kot razmerje med kapitalom in vsoto tveganju prilagojene aktive:³

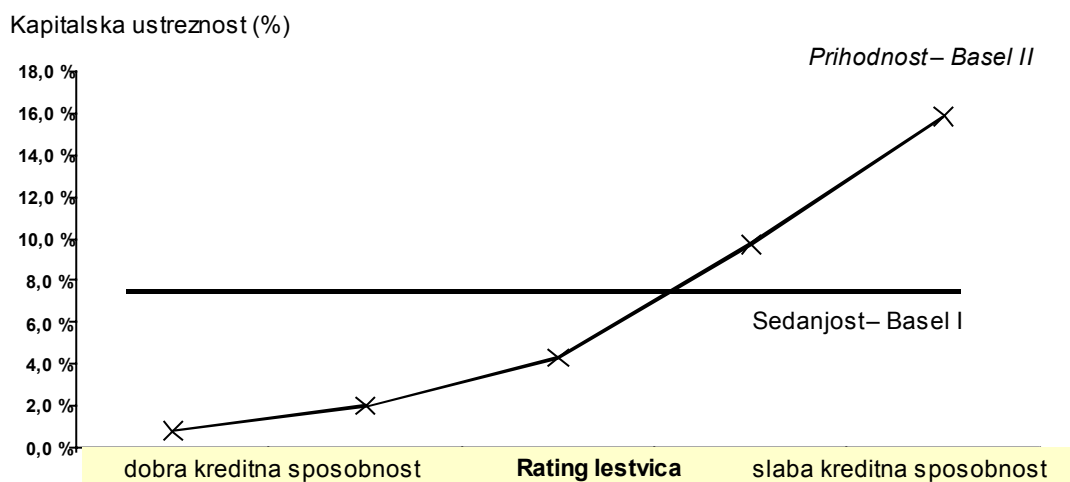
$$\frac{\text{kapital (nespremenjen)}}{\text{kreditna tveganja + tržna tveganja + operativna tveganja}} = \text{kapitalski coef. (min. 8\%)}$$

Vir: The New Basel Capital Accord, 2001, str. 3.

Z uvedbo Novega baselskega sporazuma števec v zgornji formuli (definicija kapitala) ostaja nespremenjen. Minimalna kapitalska ustreznost je še vedno 8 %, od tega mora znašati kapital 1. reda najmanj 4 %. Tržna tveganja bodo po novem enako obravnavana, medtem ko bodo kreditna tveganja bistveno spremenjena. Operativna tveganja pa so popolnoma nova komponenta (*The New Basel Capital Accord, 2001, str. 3*).

Kreditna tveganja bodo banke lahko merile po standardiziranem postopku ali pa se bodo odločile za pristop, ki temelji na internih ocenah kreditne sposobnosti komitentov. Standardizirani postopek je podoben pristopu, ki so ga definirali Baselski standardi že leta 1988 in ga banke že poznajo, predvidenih pa je kar nekaj sprememb. Ti trije pristopi se razlikujejo po zahtevah, ki jim morajo ugoditi finančne institucije, da lahko uporabljajo določen pristop. Osnovna logika pa je, da bolj kompleksen in posledično tudi bolj sofisticiran proces upravljanja kreditnih tveganj vodi v nižje kapitalske zahteve in k boljšim tehnikam blažitve kreditnega tveganja.

Slika 2: Kapitalska ustreznost po Baslu I in Baslu II glede na kreditno oceno komitenta

Vir: Basel kick-off, 2002.

³ Tveganju prilagojena aktiva je seštevek knjigovodskih stanj vseh aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk, zmanjšanih za oblikovane posebne rezervacije za te postavke, in tehtanih po stopnji kreditnih tveganj (*Zakon o bančništvu, 1999*).

Slika 2 prikazuje način obravnavanja komitentov bank. Sedanja kapitalska regulativa obravnava vse komitente enako ne glede na njihovo bonitetno oceno; za vse velja utež 100 %. Z Novimi baselskimi standardi pa se bo višina kapitalske ustreznosti spreminjala glede na bonitetno oceno, za banke z višje rangiranimi podjetji bo zahtevan koeficient kapitalske ustreznosti nižji kot za banke s slabšimi podjetji.

Eden izmed alternativnih načinov merjenja tveganja je tudi uporaba kreditnih modelov, ki pa v praksi še ni zaživela v tolikšni meri, da bi jih bilo mogoče uporabljati za zanesljive napovedi potencialnih izgub iz naslova različnih tveganj. Modelski pristop naj bi bil v praksi zaradi številnih omejitev in zaenkrat še neizpolnjenih zahtev, kot so podatkovne omejitve in specifikacija parametrov (verjetnost neplačila, izguba ob neplačilu, pričakovana in nepričakovana izguba), stalno preverjanje točnosti modelov, velike konceptualne razlike v modelih ..., uporaben predvsem za merjenje in obvladovanje tržnih tveganj (*Overview of The New Basel Capital Accord, 2001, str. 12*).

3.1.1 Standardizirani pristop

Standardizirani pristop, ki je po svoji arhitekturi najbolj enostaven med vsemi tremi načini izračunavanja kapitalskih zahtev, predstavlja revizijo in nadgradnjo sedanje metodologije. Temeljna sprememba se nanaša na uteži za tehtanje tveganj, ki so v veljavnem dogovoru določena za razrede dolžnikov, novi dogovor pa predvideva določanje uteži glede na ocene zunanjih ocenjevalnih agencij. Diferenciacija tveganj je večja pri standardiziranem pristopu, ki prinaša dodatno utež 150 % za najbolj tvegane naložbe (bonitetna ocena, nižja od B– po S&P). Posledica uvedbe večjega števila uteži bo večja občutljivost na tveganje, kar pomeni, da se bo višina uteži za izračun tveganju prilagojene aktive strmo dvigovala glede na boniteto (oziroma verjetnost neplačila), medtem ko je bila po prejšnjih standardih linearna (100 % utež ne glede na tveganost komitenta). Regulatorne kapitalske zahteve, določene na njegovi podlagi, naj bi bile bližje ekonomskemu tveganju bank zaradi uporabe zunanjih ratingov in širšega priznavanja tehnik za zmanjševanje tveganja (*Rubin, 2002a, str. 31*).

Pri določanju deželnega tveganja ne bo več ločevanja na članice in nečlanice OECD, temveč bo obveljal zunanji rating države. Tudi boniteto bank bo možno še vedno določati glede na boniteto domicilne države, lahko pa se bo tveganost bank določala tudi samostojno glede na njeno zunanjo bonitetno oceno. Utež v tem primeru ne more biti nižja od 20 %. Po novem bo 20-odstotna utež namenjena tudi podjetjem z najvišjo boniteto (najmanj AA– po S&P), sicer pa bo obveljala še naprej utež 100 % in 150 % za slabšo boniteto (*Borak, 2001, str. 12*).

Obravnava garancij in poroštev⁴ je v pristopu posebej definirana. Ponujata se dva načina obravnave poroštev. Preprost način priznava kot poroštvo le instrumente z dobo do dospelja, daljšo ali enako dobi izpostavljenosti, in predpisuje uteži za posamezne instrumente, medtem ko naprednejši pristop priznava večje število vrst poroštev. Pri naprednejšem pristopu se kot

⁴ Garancija pomeni, da lahko banka v primeru neplačila dolžnika poravnava obveznosti terja do tretje osebe, ki je zanj dala garancijo. Poroštvo pomeni, da je izpostavljenost zavarovana z gotovino, obveznicami držav ali podjetij, delnicami, nepremičninami, zlatom in podobno, v primeru neplačila se banka poplača iz tega naslova.

poroštvo priznava zlasti gotovina in obveznice (z minimalno oceno kreditnega tveganja BB) ter delnice, s katerimi se trguje na borzah. Garancije omogočajo znižanje tveganja le, če ima njihov izdajatelj najmanj kreditni razred A, garancija pa mora biti dana brezpogojno in nepreklicno (*Šturm, 2002, str. 59*).

Nedvomna prednost standardiziranega pristopa pred pristopom, temelječim na internih ratingih, je njegova enostavnost, ki pa vodi v manjšo natančnost pri merjenju kreditnega tveganja. Ne glede na to naj bi metodološke spremembe, sodeč po opravljenih analizah, tudi bankam, ki bodo uporabljale standardizirani pristop pri določanju kapitalskih zahtev za kreditno tveganje, prinesle zmanjšanje teh kapitalskih zahtev v primerjavi s sedanjim sistemom (*Rubin, 2002a, str. 32*).

Za standardizirani pristop bodo zainteresirane banke, ki iz takšnih ali drugačnih razlogov ne bodo sposobne ali ne bodo želele uporabljati bolj razvitih pristopov k merjenju tveganja, npr. banke (*Rubin, 2002a, str. 43*):

- pri katerih bodo kapitalske spodbude za uporabo pristopa, temelječega na internih ratingih, premajhne glede na sestavo njihovega kreditnega portfelja (banke z zelo tveganim portfeljem, z veliko koncentracijo v portfelju, zelo majhne banke z relativno preprostimi bančnimi posli ...);
- ki vsaj na začetku ne bodo izpolnjevale strogih pogojev za uporabo pristopa, temelječega na internih ratingih;
- ki ne bodo sposobne zagotoviti dovolj dolge časovne vrste podatkov;
- ki ne bodo pripravljene investirati v izboljšave in nadgradnjo informacijskih sistemov;
- ki pričakujejo večjo stanovitnost izračunanih kapitalskih zahtev ob uporabi pristopa, temelječega na internih ratingih.⁵

V državah članicah EU bo standardizirani pristop nedvomno zanimiv tudi za investicijska podjetja in borzno posredniške družbe, ki se jim zaradi majhnega deleža netržnih naložb v njihovih portfeljih skoraj zagotovo ne bo izplačalo uporabljati sofisticiranih sistemov za merjenje kreditnega tveganja, ki je v teh družbah precej manj pomembno od tržnih tveganj (*Rubin, 2002a, str. 43*).

3.1.2 Pristop, ki temelji na internih ocenah kreditne sposobnosti komitentov (IRB pristop)

Pristop, ki je osnovan na lastnih kreditnih razredih, bo bankam omogočil določanje višine kapitala, ki bo bolje odražala dejansko tveganost bančnega portfelja. Številne banke bodo morale izboljšati upravljanje tveganj, da jim bo uporaba teh dveh pristopov dovoljena, nacionalni regulatorji pa jih bodo k temu spodbujali. Oba IRB pristopa bosta bankam dajala kapitalske spodbude v primerjavi s standardiziranim pristopom, kar bo k uporabi naprednih pristopov pritegnilo večje število strank. Po mnenju Baselskega odbora bo osnovni IRB pristop (*ang. IRB Foundation*) zagotovil 2-3 % znižanje tveganju prilagojene aktive, napredni

⁵ Takšne banke bi namreč potrebovale večje kapitalske rezerve za ublažitev nihanja izračunanega koeficienta kapitalske ustreznosti (*Rubin, 2002a, str. 43*).

pristop (*ang. IRB Advanced*) pa bo dovolil znižane višine kapitala za maksimalno 10 % v primerjavi z osnovnim IRB pristopom, če bo to omogočal obseg tveganj banke. Seveda bodo ta znižanja dosežena v povprečju, saj se bo bankam, ki imajo politiko sprejemanja visoke stopnje tveganj, višina kapitala povečala. Poleg tega je treba upoštevati, da Novi baselski standardi dodatno predpisujejo višino kapitala tudi za operativno tveganje, ki do sedaj ni bilo obravnavano. Banke bodo skušale znižati višino tveganega kapitala, namenjenega pokrivanju kreditnih tveganj, za več, kot bo znašalo povečanje kapitala zaradi upoštevanja operativnih tveganj. Spodbude za uporabo obeh naprednih pristopov so tudi na področju poroštev in garancij, saj jih zlasti napredni IRB pristop priznava pod ohlapnejšimi pogoji in v večjem obsegu kot standardizirani pristop (*Šturm, 2002, str. 60–61*).

Do sedaj je Baselski odbor podrobneje razvil osnovni in napredni IRB pristop za izpostavljenost bank do podjetij, držav in bank, ki so obravnavane na podoben način. Na področju izpostavljenosti do manjših komitentov (manjših podjetij in fizičnih oseb), projektnega financiranja in kapitalskih deležev pa usklajevanje še vedno poteka; zanje bo razvit le en IRB pristop. Banka bo morala v primeru uporabe IRB pristopa le-tega uporabljati za vseh šest tipov izpostavljenosti (*Šturm, 2002, str. 60–61*).

Za uporabo IRB pristopov mora banka pred začetkom uporabe vsaj dve leti izračunavati tvegane parametre, temu sledi triletno prehodno obdobje, v katerem mora banka v celoti zadovoljiti vse pogoje za uporabo IRB pristopov. Za napredni pristop se prehodno obdobje podaljša za dve leti. IRB pristop poteka po naslednjem postopku (*The Internal Rating Based Approach, 2001, str. 4*):

- Na prvi stopnji je potrebno razvrščanje naložb glede na tip izpostavljenosti: podjetja, banke, države, manjši komitenti, projekti in kapitalski deleži.
- Sledi pripisovanje verjetnosti neplačila za posamezen bonitetni razred in izgube v primeru neplačila ter prilagojene izpostavljenosti za posamezno naložbo.
- V nadaljevanju je potreben izračun uteži na podlagi komponent tveganja in izračun tveganju prilagojene aktive kot vsote zmnožkov uteži in prilagojene izpostavljenosti.
- Pristop predpisuje prilagoditev tveganju prilagojene aktive za razpršenost portfelja.
- V zadnji fazi se izračuna višina kapitala, potrebna za kritje kapitalskih tveganj.

Spodbude za uporabo naprednejših pristopov (*Rubin, 2002a, str. 43*):

- Trg bo nagradil banke, ki bodo vlagale v izboljšave svojih sistemov za upravljanje s kreditnim tveganjem; večja konkurenčnost bank bo posledica aktivnega upravljanja s kreditnim portfeljem, boljših politik za določanje cen kreditov, natančnejše alokacije kapitala ter inovacij produktov in storitev.
- Banke, ki bodo uporabljale pristop, temelječ na internih ratingih, bodo veljale za bolj kredibilne, saj bo uporaba naprednejših pristopov k merjenju tveganja pogojena z izpolnjevanjem številnih pogojev in preverjanja s strani nadzornikov.
- Banke bodo namesto dveh sistemov za merjenje tveganj lahko uporabljale enega, tako za interno upravljanje s tveganji kot za regulatorne namene.

- Zaradi večje transparentnosti poslovanja bank, povezane z uporabo pristopa, temelječega na internih ratingih, naj bi se zmanjšala informacijska asimetrija na trgu finančnih produktov in posledično stroški financiranja.

3.1.2.1 Osnovni pristop, ki temelji na ocenah kreditne sposobnosti komitentov (*ang. IRB Foundation*)

Osnovni IRB pristop bodo lahko uporabljale tiste banke, ki bodo dosegale določene minimalne zahteve glede določanja *verjetnosti neplačil*⁶ (*ang. probability of default – PD*) kakor tudi zahteve s področja ustreznosti informacijskega sistema, vrednotenja ocen in razkritja v skladu s tretjim stebrom.

V IRB pristopih se bo verjetnost neplačila pripisovala posameznim razredom in izražala povprečno verjetnost neplačila razreda. Bankam so pri ocenjevanju verjetnosti neplačila na razpolago trije pristopi: uporaba lastnih ocen, pridobljenih na podlagi izkušenj, uporaba podatkov ocenjevalnih agencij in uporaba statističnih modelov. Ocenjene vrednosti bodo predstavljale enoletno verjetnost neplačila, ki pa bo odražala vse bistvene informacije, tudi tiste, ki izražajo dogodke po obdobju enega leta.

Pri osnovnem IRB pristopu bodo *izgube v primeru neplačila*⁷ (*ang. loss given default – LGD*) določili regulatorji in se bodo razlikovale glede na podrejenost (nadrejene terjatve imajo izgubo v primeru neplačila 50 %, podrejene pa 75 %) in obstoj zavarovanj za izpostavljenost, kot je opredeljeno v nadaljevanju. Tudi višina preostalih komponent bo pri tem pristopu standardizirana. Tako bo prilagojena izpostavljenost določena enako kot v standardiziranem pristopu in bo enaka nominalni vrednosti izpostavljenosti oziroma 75 % nominalne vrednosti v primeru neizkoriščenih obvez. Posebnih prilagajanj komponent za čas do dospelja posameznih kreditov v tem pristopu ni potrebno, predvideva se povprečna dospelost (*ang. maturity – M*) treh let za vse izpostavljenosti.

Uteži (*ang. Risk Weights – RW*) za izračun tveganju prilagojene aktive bodo izražene kot zvezna funkcija verjetnosti neplačila (PD) in izgube v primeru neplačila (LGD). Na razpolago sta dve enačbi izračuna uteži, upošteva pa se tista, ki daje nižji rezultat. Uporaba zvezne funkcije za določanje višine uteži pomeni, da ima vsaka naložba svojo specifično utež, ki je določena glede na verjetnost neplačila razreda in predpisano izgubo v primeru neplačila, kar pripomore k večji občutljivosti na dejansko tveganje.

$$RW = (LGD/50) \times BRW (PD)$$

$$RW = 12,5 \times LGD$$

⁶ Terjatve bank do podjetij in drugih komitentov so izpostavljene kreditnemu tveganju. Obstaja možnost, da obresti in glavnica posojil ne bodo odplačane. Za komitente v višjih bonitetnih razredih je verjetnost neplačil relativno nizka in znaša približno 0,1 % letno, za tipičnega komitenta pa 0,5 % letno. Čeprav ta tveganja niso videti visoka, se lahko hitro zvišujejo, zaradi nizkih marž bank pa lahko ogrozijo donosnost posojilne dejavnosti kakor tudi likvidnost in obstoj finančne institucije (*Šturm, 2000, str. 13*).

⁷ Če komitent ni zmožen odplačati dolgov do banke, pride do pojava neplačila, kar pa še ne pomeni, da je celotna vrednost prilagojene izpostavljenosti za banko izgubljena. Navadno je del obveznosti odplačan, kakšen je delež odplačila, pa je odvisno od samega stanja podjetja ter nadrejenosti oziroma podrejenosti obveznosti do bank in morebitnih garancij.

BRW (*ang. Benchmark Risk Weights*) v enačbi pomeni primerljivo utež, vezano na dano verjetnost neplačila, ki je preverjena za 50 % izgubo v primeru neplačila.

Skupna vrednost kapitala bo, kot do sedaj, za vse tipe izpostavljenosti izračunana kot 8 % delež celotne tveganju prilagojene aktive. Tako dobljeni tvegani kapital naj bi z zadovoljivo verjetnostjo zagotovil pokritje pričakovanih in nepričakovanih izgub portfelja banke.

Obravnava poroštev in garancij je pri tem pristopu podobna kot pri standardiziranem, dopušča le določeno večjo mero svobode, saj bodo banke lahko priznale določene dodatne vrste poroštev, kot so nepremičnine (*The Internal Rating Based Approach, 2001, str. 36*).

3.1.2.2 Napredni pristop, ki temelji na internih ocenah kreditne sposobnosti komitentov (*ang. IRB Advanced*)

Napredni IRB pristop ponuja bolj sofisticiranim bankam možnost, da poslujejo bolj varno in hkrati bolj dobičkonosno tudi z nižjo zahtevano višino tveganega kapitala. Uporabljale ga bodo lahko tiste finančne institucije, ki bodo zadostile bolj zahtevnim kriterijem in dokazale sposobnost kakovostnih lastnih izračunov izgube v primeru neplačila in prilagojene izpostavljenosti. To naj bi bile predvsem večje banke. Za izpostavljenosti do podjetij, držav in bank bo pristop, za razliko od osnovnega, omogočal uporabo lastnih ocen za večje število parametrov, kot je izguba v primeru neplačila in prilagojena izpostavljenost. Oba parametra se določata za vsako izpostavljenost posebej, s tem da bodo banke predvidoma določile omejeno število stopenj izgube v primeru neplačila. Ko bo banka zagotovila ustreznost internega izračuna ene od obeh komponent, bo te lahko začela uporabljati, vendar pa bo v določenem času morala preiti na napredni pristop tudi pri izračunu druge komponente. Uporaba lastnih modelov v celotnem obsegu na tej stopnji še ni dovoljena, saj Baselski odbor dvomi v ustreznost obstoječih modelov. Problematične so zlasti lastne ocene korelacije neplačil med komitenti.

Spodbuda za uporabo naprednega IRB pristopa je predvideno zmanjšanje zahtevane višine tveganega kapitala za največ 10 % v primerjavi z osnovnim IRB pristopom. Poleg tega pristop ne daje omejitev glede vrst poroštev, ki se kvalificirajo kot ustrezna za omejitve tveganj. Omogoča tudi določene ugodnosti na področju garancij in izvedenih finančnih instrumentov, saj tu dodatne uteži ne bodo potrebne. Prav tako je določitev verjetnosti neplačila in izgube v primeru neplačila za izpostavljenosti z garancijami in poroštvu prepuščena banki.

Baselski odbor predvideva, da bodo v okviru prvega stebra banke prehajale iz enostavnejših na bolj kompleksne pristope skladno z razvojem lastnih sposobnosti upravljanja kreditnih tveganj. Pri tem je pomembno, da prehajanje na zahtevnejše pristope poteka v vseh delih poslovanja banke. To bo preprečilo izbiro različnih pristopov, ki bolje ustrezajo le posameznim delom banke.

Slika 3: Trije pristopi merjenja kapitalske ustreznosti

	Standardizirani pristop	Osnovni IRB pristop	Napredni IRB pristop
Rating	Samo zunanji ratingi so dovoljeni	EDF iz internih ratingov	EDF iz internih ratingov
Parametri izgube EAD, LGD		Definirani s strani regulatorjev	Parametri LGD in EAD so lahko ocenjeni s strani bank
Tehtanje rizika	Definirano s strani regulatorjev	Odvisno od EDF	Odvisno od EDF
Zavarov.	Način zavarov. je določen s strani nadzornikov	Način zavarov. je določen s strani nadzornikov	Vse vrste zavarov. pripoznane v bankah
Standardi uravnavanja	Jih ni	Minimalne zahteve za ratinge	Minimalne zahteve za ratinge, EAD, LGD

Legenda: IRB = internal rating based (pristop, temelječ na internih ratingih)
 EDF* = expected default frequency (pričakovana izguba)
 LGD = loss given default (izguba zaradi neplačila)
 EAD = exposure at default (izpostavljenost neplačilu)

* Pričakovana izguba (*EDF*) je zmnožek verjetnosti neplačila (*PD*), prilagojene izpostavljenosti (*EAD*) in izgube v primeru neplačila (*LGD*); $EDF = PD \times EAD \times LGD$ (*The Internal Rating Based Approach, 2001, str. 85*).

Vir: Basel kick-off, 2002.

3.1.3 Druge novosti (operativno tveganje)

Kapitalske zahteve za operativno tveganje

Glede merjenja tržnih tveganj ni sprememb, velika novost pa je vpeljava operativnega tveganja. Operativno tveganje⁸ ostaja področje, na katerem je zaenkrat še veliko nejasnosti in odprtih vprašanj. Ključnega pomena pri obvladovanju tveganja so vodstveni organi banke in sistem notranjih kontrol. Značilnost tega tveganja je, da v večini primerov nastopa skupaj z drugimi tveganji npr. tržnim in kreditnim tveganjem. V večini bank je operativno tveganje v začetni fazi obvladovanja, saj še ni izdelanih formalnih sistemov obvladovanja, zato se pristopi nanašajo na preproste eksperimentalne metode. Dejavniki tveganja so interne narave (kakovost notranje revizije, obseg poslovanja, število transakcij, stopnja storjenih napak ipd.), pri čemer korelacija med dejavniki in višino tveganja večinoma ni znana, kar onemogoča merjenje tveganja.

Za merjenje in upravljanje operativnega tveganja ni neke splošno uveljavljene metodologije, ki bi veljala za dobro bančno prakso. Poleg tega na tem področju zaenkrat zeva ogromna podatkovna vrzel, saj niti večina največjih svetovnih bank tega tveganja še ne spremlja dolgo časa ali vsaj ne sistematično. Banke se pred potencialnimi izgubami iz naslova operativnega tveganja varujejo na različne načine, nekatere tudi s kapitalom. Ne glede na to zaenkrat še ni

⁸ Po definicij Baselskega odbora za bančni nadzor je operativno tveganje tveganje neposredne ali posredne izgube, ki nastane zaradi pomanjkljivosti ali napak pri delovanju procesov, sistemov ali ljudi (*Operational Risk, 2001, str. 2*).

splošnega soglasja niti glede tega, da naj bi banke v prihodnje za operativno tveganje izračunavale eksplicitne kapitalske zahteve. Nekateri še vedno menijo, da bi bilo to težko izmerljivo tveganje smotrnejše obravnavati v okviru drugega, kvalitativnega stebra nove kapitalske ureditve.

To tveganje pa nikakor ni zanemarljivo, saj je finančna industrija od leta 1980 na račun operativnega tveganja izgubila 200 milijard ameriških dolarjev. Prav tako je zgovoren podatek raziskave Baselskega odbora za bančni nadzor, da so izgube 30 anketiranih bank v obdobju 1998–2000 na račun operativnega tveganja znašale 2,6 milijarde evrov. Seznam največjih izgub iz naslova trgovanja, ki jih lahko pripišemo pomanjkljivemu upravljanju operativnega tveganja, pa kaže spodnja tabela (Mohorič, 2002, str. 32).

Tabela 3: Največje trgovalne izgube kot posledica operativnega tveganja

Podjetje	Država	Leto odkritja	Višina izgube (v milijardah USD)
LTCM	ZDA	1998	4,5
Sumitomo	Japonska	1996	2,6
Orange County	ZDA	1994	1,7
Metallgesellschaft	Nemčija	1993	1,5
Barings	Velika Britanija	1995	1,4
Daiwa	Japonska	1995	1,1
Allied Irish Banks	Irska	2002	0,8
Merrill Lynch	ZDA	1987	1,4

Vir: Mohorič, 2002, str. 33.

Pri merjenju operativnih tveganj imajo banke na voljo tri možnosti: postopek temeljnega kazalnika, standardizirani postopek ali postopek notranjega merjenja tveganj. Postopek temeljnega kazalnika predvideva en sam kazalnik poslovnega tveganja za celotno poslovanje banke. Standardizirani postopek predvideva kazalnike za posamezne vrste bančnega poslovanja. Postopek notranjega merjenja pa sloni na uporabi internih podatkov banke o izgubah (Borak, 2001, str. 12).

Vsekakor dobra novica za banke, ki je prišla iz Basla kot odgovor na glasne kritike bankirjev, je, da bo sprva določena kapitalska zahteva za operativno tveganje (ki naj bi po prvotnem predlogu znašala kar 20 % regulatornega kapitala) znižana na nekoliko bolj sprejemljivih 12 % (Rubin, 2002, str. 43).

Kritika, ki je namenjena Baslu II, zadeva tudi operativno tveganje. Za to težko merljivo tveganje bodo banke morale imeti na strani določen odstotek kapitala, kar za banke predstavlja dodatno obremenitev. Regulatorji ne bi smeli uporabljati regulatornega kapitala za zaščito pred nastopom dogodkov, ki so povezani z operativnim tveganjem. Življenje je samo po sebi tvegano, in ker potencialna izguba pade na ramena delničarjev in njihovih upraviteljev

(managerjev), bi morala biti izbira o velikosti dodatnega kapitala prepuščena njim (*Goodhart, 2002, str. 13*).

Ostala dva stebra sta kvalitativne narave. Drugi stebel predstavlja regulativni nadzor, tretji pa tržno disciplino kot dva imed vzvodov, ki silijo banke k dobremu gospodarjenju.

3.2 DRUGI STEBER (Regulativni nadzor)

Cilj nadzornikov je sprotno preverjanje ustrezne ravni kapitala in ustreznosti sistemov za njeno določanje, za kar je še vedno v prvi vrsti odgovorno vodstvo banke. 8-odstotna kapitalna ustreznost je namreč potrebna, ne pa zadostni pogoj za varno poslovanje. Banke bi morale ves čas poslovati nad predpisanim kapitalnim minimumom in imeti izdelane strategije za vzdrževanje potrebne ravni kapitala. Prenizke kapitalne zahteve vodijo v preveč tvegane aktivnosti bank, ki lahko privedejo do težav ali celo stečaja katere izmed njih. Po drugi strani kapitalne zahteve ne smejo biti previsoke, saj sicer pomenijo slabitev konkurenčnega položaja bank v primerjavi z nereguliranimi finančnimi podjetji ali tujimi bankami. Nadzornik sme zahtevati povečanje kapitalne ustreznosti nad predpisani minimum, če meni, da je to nujno zaradi posebnosti tveganj banke, ali če slednja niso dovolj razpršena. Nadzor je nedvomno pomemben, vendar je zagotavljanje zadostnosti kapitala v prvi vrsti naloga in odgovornost managementa banke. Pristop k samoocenjevanju kapitalne ustreznosti mora biti sistematičen in v čim večji meri vključevati vse znane kvantitativne in kvalitativne dejavnike tveganja, s katerimi se banka srečuje pri svojem poslovanju (*Sušnik, 2001, str. 17*).

Regulatorji pričakujejo, da bodo banke poslovale z višino kapitala, ki presega minimalno zahtevano višino, in imajo pravico predpisati višje kapitalne zahteve, če se jim to zdi potrebno. Namen drugega stebra je tudi izboljšanje komunikacije med bankami in regulatorji za hitrejšo identifikacijo težav in ukrepanja, preden višina kapitala doseže kritično mejo (*Pillar 2: Supervisory Review Proces, 2001, str. 10*).

Obstaja strah, da bodo nadzorniki preveč subjektivni, še posebej tisti v državah v razvoju, ki se ne bodo mogli upreti velikim političnim pritiskom (*Heimann, 2002, str. 14*).

3.3 TRETJI STEBER (Tržna disciplina)

Tretja sestavina je namenjena spodbujanju tržne discipline s povečanimi razkritji o poslovanju bank. Ta razkritja naj bi vsem zainteresiranim omogočila seznanitev z obsegom tveganj poslovanja bank in ustreznostjo njihovega kapitala.

Tržna disciplina in transparentnost poslovanja postajata vse pomembnejši orodji posrednega nadzora, ki spodbujata banke k varnemu poslovanju. Tretji stebel priporoča preglednost poslovanja bank tako, da banka vsaj enkrat letno javno razkrije podatke o svojem poslovanju. Poudarek je predvsem na strukturi kapitala in njegovih značilnostih (zapadlost, podrejenost ...), kapitalni ustreznosti, načinih vodenja sredstev in obveznosti, vrsti in obsegu tveganj,

alokaciji rizičnega kapitala ... Tržni udeleženci lahko na podlagi teh podatkov ocenijo, ali je banka sposobna pokriti morebitne izgube, in se nato sami odločajo, s kom bodo poslovali in komu bodo zaupali svoj denar (*Pillar 3: Market Discipline, 2001, str. 6*).

Tretji steber prinaša precejšnje povečanje javnih razkritij, torej javne objave podatkov in informacij s strani bank. V zvezi s tem banke skrbijo predvsem stroški zbiranja tako velikega obsega podatkov in vprašanje zaupnosti podatkov. Koncept tržne discipline naj bi bil tako ali tako vprašljiv že sam po sebi, saj naj bi povprečen tržni udeleženec ne bil sposoben kritično presojati objavljenih podatkov in informacij o poslovanju bank.

Tretji steber tako spodbuja banke, da javnosti razkrijejo več podatkov o svojem ustroju, uspešnosti in tveganjih. Če bi bile namreč banke prisiljene razkriti več podatkov o tveganjih, potem bi se trg odzval tako, da bi bile banke prisiljene svoje vedenje disciplinirati. Da bi dosegli takšno disciplino, pa bi morali biti nadzorni organi dovolj pogumni, da bi pokazali, da nobena banka ni prevelika, da ne bi mogla propasti in biti likvidirana na urejen način, kar bi bil pravzaprav dokaz za uspeh in ne neuspeh sistema, ki mu nekateri pravijo "velika baselska pošast" (*Urbanija, 2002, str. 40*).

4 BASELSKI SPORAZUM in EVROPSKE SMERNICE

Baselski kapitalni standardi so po svoji naravi priporočila. Države se same odločajo, ali jih bodo sprejele v svojo zakonodajo ali ne. Zaradi povečane aktivnosti trgovanja bank, nestabilnosti tržnih cen, razvoja zunajbilančnih aktivnosti, povečane konkurence in globalizacije je večina držav področje zaščite pred tveganjem z zagotovitvijo ustreznega kapitala zakonsko uredila. Pri tem so sledile priporočilom mednarodnih finančnih institucij, kot so Baselski odbor za nadzor bančnega poslovanja, ki deluje v okviru Banke za mednarodno poravnavo (BIS), in institucije na ravni Evropske unije (Komisija, Svet, Parlament). Baselska priporočila sicer niso obvezujoča, vendar so mednarodno tako uveljavljena, da jih upoštevajo banke po vsem svetu. Evropske smernice pa pomenijo minimalni pravni okvir, ki ga morajo članice Evropske unije upoštevati pri nacionalni zakonodaji (*Sukič, 2002, str. 98*).

4.1 Smernice Evropske unije s področja kapitalne ustreznosti bank

Baselski standardi so vplivali na oblikovanje evropskih bančnih smernic. V letu 1989 sta tako nastali smernici o kapitalu in solventnosti, katerih namen je bil poenotiti merila za kapitalno ustreznost bank držav članic Evropske unije in s tem usmeriti pogoje za oblikovanje enotnega evropskega finančnega trga. Tako Baselski sporazum kot omenjeni smernici sintetično povezujejo določanje kapitala banke z merjenjem tveganja v poslovanju banke, s čimer predstavljajo preskok pri ugotavljanju relativne kapitalne moči bank.

Vzporedno z razvojem Baselskih standardov so nastajale smernice varnega poslovanja bank tudi na področju Evropske unije. Najpomembnejše evropske smernice, ki urejajo kapitalske standarde, so (*European Commission, 2001, str. 23–52*):

- Smernica o kapitalu kreditnih institucij uvaja enotno definicijo kapitala in enotne minimalne kapitalske standarde, ki omogočajo koordiniran in poenoten nadzor nad solventnostjo bank. (*Directive on the own funds of credit institutions (89/299/EEC)*).
- Smernica o solventnosti kreditnih institucij določa minimalno kapitalsko ustreznost kot razmerje med kapitalom in tehtano tvegano aktivo najmanj v višini 8 %. (*Solvency Ratio Directive (89/647/EEC)*).
- Smernica o kapitalski ustreznosti investicijskih podjetij in kreditnih institucij (CAD) določa kapitalske standarde za tržna tveganja, s čimer razširja regulativo tudi na investicijska podjetja. (*Directive on Capital Adequacy of Credit Institutions and Investment Firms (93/6/EEC)*).

Potrebni kapital mora dosežati vsaj vsoto:

- kapitala po Smernici o solventnosti;
- kapitala za kritje tržnih tveganj;
- kapitala za kritje valutnih tveganj in
- drugega potrebnega kapitala, ki ga zahtevajo pristojni organi v posamezni državi članici.

Evropska komisija na področju urejanja kapitala in kapitalske ustreznosti sledi delu Baselskega odbora, v katerem je zastopanih kar osem držav članic EU. Tudi zato je v njenem interesu, da so evropske smernice čim bolj usklajene z baselskimi standardi oziroma da že v izhodišču ne postavljajo kreditnih institucij iz EU v slabši konkurenčni položaj v primerjavi z neevropskimi G-10 bankami (*Sukič, 2002, str. 92*).

4.2 Smernice ne bodo povsem identične Baselskemu sporazumu

Že na sedanji stopnji razvoja predloga nove kapitalske sheme je jasno, da smernice, nastale ali spremenjene kot posledica revizije kapitalske ureditve, ne bodo povsem identične Baselskemu sporazumu o novi kapitalski shemi. Smernice so namreč pravni vir, zato je Komisija pri njihovem oblikovanju precej manj fleksibilna od Baselskega odbora. Postopek sprejemanja je poleg tega precej dolgotrajen in zapleten.

Po mnenju Evropske komisije določitev uteži za banko na podlagi ratinga države pomeni, da je državno tveganje (*ang. sovereign risk*) razumljeno kot približek za kreditno tveganje banke. Kapitalska zahteva, ki temelji na ratingu države, namreč veže obravnavo banke na njeno nacionalnost (državo sedeža). Uveljavitev takšnega načina določanja tveganosti bank bi pomenila motnje pri oblikovanju notranjega trga, kar je še posebej pomembno v luči nameravane širitve Evropske unije, torej ob vstopu držav kandidat, ki imajo v povprečju slabši državni rating od obstoječih držav članic. Evropska komisija se v zvezi z drugo predlagano alternativo za določanje tveganosti bank sprašuje o (ne)enakovrednem obravnavanju bank, ki nimajo svoje bonitetne ocene.

Problem, ki ostaja na relaciji med Baslom in EU, je obravnava investicijskih podjetij oziroma borzno posredniških družb. V EU velja praktično enaka zakonodaja kot za banke (*angl. level playing field*),⁹ kar seveda pomeni strožje pogoje poslovanja in posledično slabitev konkurenčnega položaja teh družb v primerjavi s tistimi iz držav nečlanic EU. Ker razširjenost ocenjevalnih agencij v Evropi ni velika, se Evropska komisija zavzema, da bi bila čim večjemu krogu bank dostopna druga alternativa, torej da bi se banke pri določanju kapitalskih zahtev za kreditna tveganja lahko opirale na svoje lastne sisteme za določanje bonitetnih ocen komitentov, s katerimi poslujejo. Novi režim za ugotavljanje kapitalске ustreznosti bi se moral prilagoditi potrebam tako bolj kot manj sofisticiranih institucij.

Kriteriji za uporabo internih ratingov bodo razumljivo precej visoki, višji od npr. tistih, ki jih bodo morale izpolnjevati ocenjevalne agencije (da bodo banke lahko uporabljale njihove ratinge). Standardizirani pristop oziroma standardna lestvica za tehtanje je namreč sestavljena tako, da zagotavlja kapitalsko rezervo tudi za primere, ko bi se zunanji ratingi izkazali za napačne. Zelo malo bankam bo vejetno dovoljena uporaba najbolj kompleksne različice internega sistema za razvrščanje, to je IRB pristopa. Le če bodo banke dokazale, da so sposobne z zadostno mero zaupanja izračunati verjetnost izgub oziroma neplačil in velikost le-teh, bodo same določale kapitalске zahteve za svoje komitente. Manjša samostojnost pri določanju kapitalskih zahtev bo dana bankam v primeru uporabe IRB pristopa, pri katerem bodo banke izračunavale samo verjetnost nastanka izgube oziroma neplačila, nadzorniki pa bodo določili, kakšne kapitalске zahteve ustrezajo tej verjetnosti.

Med dokumentoma je mogoče najti določene razlike, ki izhajajo iz njunih različnih namenov in ciljev. Baselski standardi so skušali doseči čim večjo stabilnost in učinkovitost mednarodno aktivnih bank, medtem ko je Evropska komisija skušala postaviti enotna pravila igre za banke, ki delujejo na skupnem notranjem trgu. Medtem ko so se Baselski standardi uveljavili v svetovnem merilu, so evropske smernice postale standard za države članice Evropske unije (EU) in določene druge evropske države, med drugim tudi kandidatke za EU.

Zaenkrat samo v treh državah članicah EU (VB, Irska, Italija) obstaja eksplicitna pravna podlaga za regulativni nadzor oziroma za zahtevanje višjega koeficienta kapitalске ustreznosti od splošno uveljavljenega (8 %), čeprav smernice dopuščajo fleksibilno tolmačenje kapitalskih pravil. Smernica CAD pravi, da mora kapital banke vedno pokrivati vsaj kreditna, tržna in druga tveganja (oziroma vedno presegati ali vsaj biti enak minimalnim kapitalskim zahtevam). Tudi smernica o solventnosti kreditnih institucij omogoča pristojnim nadzornim organom, da predpišejo višji minimalni kapitalski koeficient, če se jim to zdi primerno, hkrati pa zahteva vsaj 8 % kapitalsko ustreznost. (*The new Capital Adequacy regime: ECB Monthly Bulletin, 2001, str. 59–74*)

Pristop za določanje tveganosti podjetij, temelječ na zunanjih ratingih, je za evropski prostor še posebej problematičen zaradi majhne razširjenosti ocenjevalnih agencij na območju

⁹ Enakovredno obravnavo bank in borzno posredniških družb uvaja 7. odstavek 2. člena t. i. smernice CAD, to je smernice o kapitalski ustreznosti kreditnih institucij in investicijskih podjetij (*Rubin, 2002, str. 37*).

Evropske unije. Ocenjuje se, da je v Evropi manj kot 1000 podjetij ocenjenih s strani priznanih ocenjevalnih agencij. Tudi če bi upoštevali ocene lokalnih ocenjevalnih agencij in kreditnih registrov, bi bila pokritost z ocenami še vedno slaba. Ta problem bi lahko rešili z določitvijo kvantitativnih in kvalitativnih kriterijev, na podlagi katerih bi bilo mogoče podjetja brez ratingov uvrstiti med bolj ali manj tvegana. Omenjeni kriteriji bi upoštevali faktorje, ki jih sicer uporabljajo ocenjevalne agencije in banke v svojih internih sistemih razvrščanja komitentov (npr. finančni kazalci, kvalitativna ocena kreditnih politik) (*Rubin, 2002a, str. 38*).

Baselski odbor lahko daje predloge, nasvete, vendar ti ne bodo imeli prave teže, dokler se ne uzakonijo. V primeru EU morajo biti ti predlogi napisani v Evropskih smernicah, povsem spremenjenih ali pa izboljšanih. Ta postopek pa bo izredno kompleksen (*Lanno, 2002, str. 13*).

5 PREDVIDENE POSLEDICE UVELJAVITVE NOVIH PRAVIL

Novi kapitalski sporazum naj bi na splošno prinesel predvsem naslednje posledice (*Rubin, 2002, str. 41*):

- Raven regulatornega kapitala naj bi bila bližje dejanskemu ekonomskemu tveganju bank.
- Kapital v posameznih bankah in med njimi naj bi se prerazporedil glede na tveganost njihovega poslovanja. Nova pravila naj bi namreč omogočila znižanje kapitalskih zahtev za banke, ki učinkovito obvladujejo svoja tveganja.
- Agregatna raven kapitala v bančnih sistemih naj ne bi padla pod obstoječo raven.
- Procesi obvladovanja tveganj v bankah naj bi se priznavali v večjem obsegu kot doslej.
- Spodbude za kapitalsko arbitražo naj bi se zmanjšale.

Banke seveda bolj kot te, lahko bi rekli teoretične posledice zanimajo konkretne številke o tem, kolikšne prihranke naj bi jim prinesla nova pravila v smislu zmanjšanja kapitala in kolikšne stroške sta povzročila graditev ali nadgradnja sistemov za upravljanje tveganj ter oblikovanje obsežnih podatkovnih baz. O vplivu novega kapitalskega sporazuma na banke je bilo doslej narejenih že precej študij in analiz.¹⁰ Proučevanja posledic novih kapitalskih pravil so se tako lotile številne banke,¹¹ njihova združenja in druge zainteresirane institucije ne glede na to, da odločitve Basla glede novih kapitalskih pravil še niso dokončne.

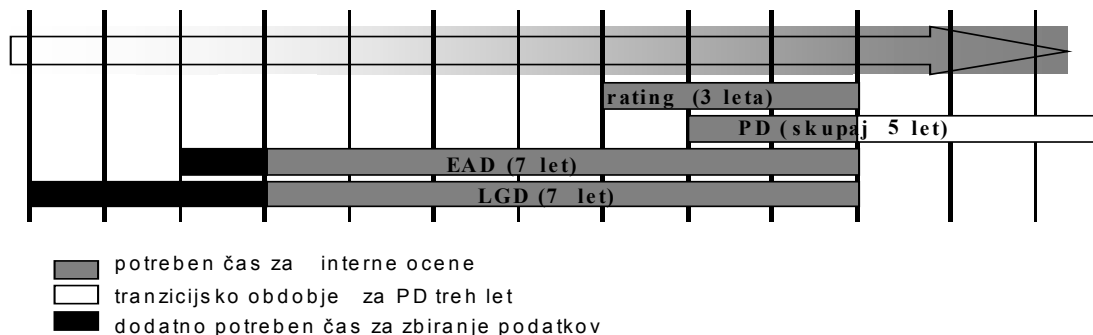
Banke večinoma skrbi, da ne bodo imele dovolj časa za pripravo na nova pravila, predvsem če bodo hotele uporabiti katerega izmed bolj sofisticiranih pristopov za določanje kapitalskih zahtev. Težavo v tej zvezi pomeni predvsem, kako zagotoviti dovolj dolge časovne vrste podatkov, ki so pogoj za uporabo omenjenih pristopov. Gre predvsem za podatke, povezane z ugotavljanjem različnih statistik izgub (verjetnost neplačila, izguba v primeru neplačila,

¹⁰ V naslednjem poglavju je podrobneje prikazana ena od analiz z naslovom "Stroški in koristi uvedbe Basla II".

¹¹ Banka Barclays Capital naj bi imela tako ob upoštevanju novih pravil kar 54 % presežnega kapitala, tudi Deutsche Bank naj bi nova pravila prinesla zmanjšanje zahtevanega ekonomskega kapitala za 27 % (*Rubin, 2002, str. 42*).

izpostavljenost neplačilu ...), ki so potrebne pri uporabi pristopa, temelječega na internih ratingih, še posebno pri bolj razviti različici tega pristopa (Rubin, 2002, str. 41).

Slika 4: Program navedbe preteklih podatkov za verjetnost neplačila (*ang. probability of default – PD*), izpostavljenost neplačilu (*ang. exposure at default – EAD*) in izgube v primeru neplačila (*ang. loss given default – LGD*)

Vir: Basel kick-off, 2002.

Za oceno verjetnosti neplačila (PD) je tako npr. zahtevana pet let dolga časovna vrsta preteklih podatkov, pri čemer bi morala banka te podatke zbirati že vsaj dve leti pred uveljavitvijo novih pravil. Za ostale parametre, kot so EAD in LGD, bo potrebna še daljša časovna vrsta (glej Sliko 4).

Centralne banke posameznih držav kot varuhe makroekonomske in finančne stabilnosti bolj kot prej navedene "mikro" posledice zanimajo "makro" posledice novega kapitalskega sporazuma. Njihova najglasneje izražena bojazen je, da bodo nova pravila precej bolj prociklična kot obstoječa in bi kot taka lahko ogrozila sistemsko stabilnost. V sedanjem sistemu so kapitalске zahteve ostale bolj ali manj nespremenjene tudi v recesiji, ko se je raven kapitala znižala zaradi večjih odpisov ali oblikovanih rezervacij. Odslej se bodo v recesiji povečale tudi kapitalске zahteve,¹² saj bodo temeljile na zunanjih ali internih ratingih, ki naj bi odsevali tekoče stanje kreditorejmalcev. Zamisli, kako stabilizirati kapitalске zahteve po novih pravilih (npr. z uporabo povprečnih ratingov za daljše časovno obdobje), pa nujno vodijo v njihovo manjšo občutljivost za tveganja, kar je v protislovju s temeljnim ciljem novega kapitalskega sporazuma. Za centralne banke je lahko skrb vzbujajoča tudi predlagana omejitev kapitalskih olajšav na medbančno kreditiranje z zapadlostjo do treh mesecev, ki bi lahko do določene stopnje prizadela medbančni trg v posameznih državah.

Medtem ko se nekatere večje banke bojijo, da bi neuporaba razvitega pristopa, temelječega na internih ratingih, lahko pomenila negativen signal za ocenjevalne agencije in povzročila popravke njihovih ratingov navzdol, pa se manjše banke bojijo, da bodo zaradi težav s kadrovskimi in drugimi resursi že na samem izhodišču v slabšem položaju v primerjavi z velikimi bankami. Uporabo bolj razvitih in posledično kapitalsko ugodnejših pristopov k merjenju kreditnega tveganja naj bi jim tudi v primeru dobro razvitih internih sistemov onemogočilo pomanjkanje podatkov. Zato so se pojavile zamisli o združevanju podatkov več

¹² Izračuni kažejo, da naj bi višina kapitalskih zahtev pri bankah med recesijo in gospodarskim razcvetom nihala v povprečju kar za 20–30 % (Rubin, 2002, str. 43).

bank. Te banke pravijo tudi, da je standardizirani pristop še premalo spremenjen v smeri večje diferenciacije tveganj (*Rubin, 2002, str. 42*).

5.1.1 Agregatna raven kapitala v bančnih sistemih naj se ne bi zmanjšala pod obstoječo raven

Osrednji koncept regulative je kapitalska ustreznost, ki določa minimalni obseg kapitala kot funkcijo tveganja. Kapital, potreben za kritje tveganj, je določen kot fiksni odstotek sredstev, tehtanih glede na njihovo tveganost. Priporočila omenjenih institucij temeljijo na osnovnem pristopu seštevanja kapitalskih zahtev za posamezne vrste tveganj.

Pravila, ki določajo minimalni zahtevani znesek kapitala, so banke močno spodbudila k izboljšanju upravljanja tveganj. Prezem dodatnega tveganja namreč predstavlja zanje strošek dodatnega kapitala. Ker je kapital najredkejši in zato tudi najdražji vir financiranja, zahtevajo njegovi lastniki zanj ustrezen donos. Banka bo prevzela tolikšen obseg tveganj, pri katerem bo lahko zahtevano donosnost kapitala tudi uresničila.

5.1.2 Raven regulatornega kapitala naj bi bila bližje ekonomskemu tveganju bank

V bančni teoriji in praksi naletimo na problem definiranja bančnega kapitala. Največkrat gre za razkorak med regulatornim in ekonomskim kapitalom. Pojem "bančni kapital" lahko razlagamo na različne načine, in sicer kot (*Glogovšek, Beloglavec, 2002, str. 79*):

- Knjižno vrednost kapitala oziroma regulatorni ali zakonsko predpisani kapital.
- Tržno vrednost kapitala oziroma ekonomski ali tvegani kapital.

Razlika med regulatornim in ekonomskim kapitalom se nanaša na dejansko količino kapitala, s katerim razpolagajo banke, in na metodologijo, uporabljeno za izračun te količine. Ekonomski kapital lahko definiramo kot tisto količino kapitala, ki je po mnenju banke zaželen, dosegljiva in zadostna, ne oziraje se na regulatorne zahteve. Namen ekonomskega kapitala je v prvi vrsti omejiti možnost za propad banke, pri čemer je omejena možnost subjektivno ocenjena s strani lastnikov banke, poleg tega pa je ekonomski kapital namenjen financiranju aktivnosti banke. Ravnotežna raven ekonomskega kapitala za posamezno banko je tista količina kapitala, h kateri banka teži in ki je optimalna z vidika njenih delničarjev. Nova kapitalska shema pomeni premik od koncepta regulatornega kapitala k ekonomskemu in premik od postavljanja togih pravil k reguliranju procesov.

Ravnanje s kapitalom je zaradi njegove redkosti in strožjih regulativnih predpisov postalo izjemnega pomena za uspešno poslovanje bank in finančnih institucij nasploh. Banke se temu področju posvečajo bolj kot kdaj koli prej, saj predstavlja izpolnjevanje regulativnih zahtev le pravni pogoj za njihov obstoj, nikakor pa ne zagotavlja prave zaščite pred tveganji. Regulativni kapital namreč ne odraža dejanskih tveganj, ki jim je posamezna banka izpostavljena, zato so kapitalske zahteve ob njegovi uporabi precenjene ali podcenjene. V prvem primeru je za zaščito pred tveganji na razpolago več kapitala, kot bi bilo potrebno, hkrati pa je obseg poslovanja manjši, kot bi lahko bil. V drugem primeru pa razpoložljivi kapital ne zadošča za kritje potencialne izgube, zaradi česar lahko banka zaide v težave.

Mednarodno aktivnim bankam je skupno to, da oblikujejo rezervacije v višini izračunane pričakovane izgube, medtem ko je tvegani/ekonomski kapital namenjen pokrivanju nepričakovanih izgub. Poleg tega banke izračunavajo višino tveganega kapitala ločeno od regulativnega kapitala in za izračun kazalcev uspešnosti, prilagojenih za tveganje, uporabljajo izključno tvegani kapital. (Sukič, 2002, str. 87).

Slika 5: Primer novih kapitalskih zahtev*

	VW	HEAD
Rating S & P	A+	BB-
EDF	0,04 %	1,57 %
Izpostavljenost v €	1 Mio	1 Mio
Basel I	€ 80 Tsd	€ 80 Tsd
Basel II	€ 18 Tsd	€ 94 Tsd

*predvidevanja

Vir: Basel kick-off, 2002.

Slika 5 prikazuje dve podjetji, Volkswagen in Head. Ocenjevalna agencija S&P rangira Volkswagen bolje kot Head. Po starem baselskem sporazumu bi za obe podjetji banka potrebovala enak znesek kapitala v višini 80.000 €, medtem ko po Baslu II potrebuje za slabše rangirano podjetje Head znatno več kapitala (94.000 €) kot pa za podjetje VW (18.000 €), in sicer kar 5 krat več.

6 POMISLEKI V ZVEZI Z BASLOM II

Mnenja o tem, ali je kapitalska regulativa potrebna ali ne, niso enotna. Nekateri menijo, da bi moral kapitalske zahteve postavljati trg sam in da je predpisana regulativa neučinkovita, ker ne odraža dejanskih potreb posameznih institucij po kapitalu. Sprejeti predpisi in smernice so namreč plod kompromisov, ki so posledica različnih interesov, izkušenj, razumevanja, kulture in osebnosti tistih, ki jih sprejemajo. Pravila, pisana "za vse", so lahko v konkretnem primeru popolnoma neprimerna. Prav dejstvo, da se določeni dogovori sprejmejo po dolgotrajnih pogajanjih, pa je razlog, da je sprejete predpise sila težko spreminjati, kar je v hitro spreminjajočem se okolju velika pomanjkljivost.

Nedvomno je, da disciplina, ki zagotavlja varnost poslovanja preko potrebnega obsega kapitala, mora obstajati, vendar je vprašanje v kakšni obliki. Pravzaprav je upravljanje tveganj tisto, ki banko varuje pred propadom, in ne kapital (Sukič, 2002, str. 88).

Uporaba zunanjih ratingov za določanje tveganosti posameznih dolžnikov v okviru izračunavanja kapitalske ustreznosti bank sproža mnoga vprašanja in pomisleke, npr. v zvezi z usposobljenostjo bonitetnih ali ocenjevalnih agencij za določanje pravih ocen tveganja, ustreznostjo metodologije, ki jo uporabljajo za določanje ratingov, nevarnostjo t. i. kupovanja ratingov, njihovo procikličnostjo itd. Pri presoji ustreznosti ocenjevalnih agencij bodo igrali pomembno vlogo nacionalni regulatorji in nadzorniki, ki bodo morali v Baslu definirane splošne kriterije nadgraditi in prilagoditi glede na značilnosti svojega prostora (*Rubin, 2002, str. 32*).

Najboljši argument proti regulativi je najbrž dejstvo, da umetno postavljeni standardi, ki so plod dolgotrajnih pogajanj in kompromisov, nikakor ne morejo v celoti spremljati dogajanj na trgu, poleg tega pa ne morejo odslikavati realnih potreb banke po kapitalu. Iz definicije regulatorno določenega kapitala izhajajo tudi kvantitativne omejitve. Gre za omejitve, vezane na minimalni znesek kapitala, ki ga zahteva regulator, in na minimalni donos, ki ga zahtevajo lastniki (*Glogovšek, Beloglavec, 2002, str. 76*).

6.1 Odzivi bančnega sektorja

6.1.1 Kritike Novega baselskega sporazuma

Zamiselnost o minimalnem regulatornem kapitalu, ki bo veliko bolj kot doslej povezan z dejansko izpostavljenostjo tveganju, je na prvi pogled zelo privlačna. Pozneje se je pojavljalo vse več kritik posameznih bank ali lobističnih skupin, ki so imele interes, da se popravijo ali spremenijo posamezna določila Novega baselskega sporazuma. Kritike se nanašajo na primernost statističnih metod, ki jih zagovarjajo avtorji Novega baselskega sporazuma, do finančne in ekonomske analize možnih posledic njihove praktične implementacije. Sledi nekaj najbolj tehtnih kritik (*Barle, Žunič, 2002, str. 115*):

- Baselski odbor za bančni nadzor predlaga (tako v starem kot tudi v Novem baselskem sporazumu), da se kapital banke določa s pomočjo enega samega agregiranega števila. To implicitno nakazuje, da je tveganost finančne institucije mogoče izraziti z eno samo številko. Ideja, da se aktivnosti kompleksnega mednarodno aktivnega podjetja lahko povzamejo z nekaj številkami izvedenimi iz računovodskih podatkov, je bolj podobna idejam centralnega planiranja kot teorijam sodobne tržne ekonomije. Poleg tega so nedavni računovodski škandali (Enron, Worldcom ...) pokazali, da se ni mogoče zanesti niti na računovodske podatke, ki so jih revidirala najbolj znana revizorska podjetja. Za mere tveganj bo zelo težko vpeljati ustrezne mehanizme revidiranja, še težje pa bo dokazati pravilnost uporabljenih modelov (*Barle, Žunič, 2002, str. 115*).
- Predlog Novega baselskega kapitalskega sporazuma je podobno kot "stari" Baselski sporazum še vedno zasnovan na konceptu regulatornega kapitala. Relevantnost regulatornega kapitala kot učinkovitega podpornika finančne stabilnosti je zelo vprašljiva (*Danielsson, 2002*).
- Novi sporazum je v precejšnji meri zasnovan na veri v zmožnost statističnih modelov, da učinkovito merijo tveganja. Z druge strani pa Basel II ne uporablja novejših že

uveljavljenih statističnih in matematičnih metod, ki bi lahko izboljšale modeliranje kreditnega tveganja. Glede na to, da se baselski sporazumi spreminjajo le vsakih 15–20 let, si lahko mislimo, kakšen zaostanek pri uporabi sodobnih metod bo nastal v obdobju med Baslom II in Baslom III (*Danielsson, 2002*).

- Basel II popolnoma zanemara nekatere vrste tveganj, kot je npr. likvidnostno tveganje. Ignorira tudi posebne rezervacije, ki so pomemben instrument upravljanja kreditnih tveganj v bankah (*Barle, Žunič, 2002, str. 115*), imajo pa nekatere značilnosti kapitala. Če Basel II ne bo ustrezno korigiran, banke ne bodo vedno stimulirane za oblikovanje zadostnega obsega rezervacij (*Kupiec, 2001, str. 19*).

6.1.2 Pripombe na predlog Baselskega odbora s strani delovne skupine za kapitalsko ustreznost

STEBER I (Kvantitativne zahteve za kapital banke)

Predlog, da bi se morala banka pri ugotavljanju potrebnega kapitala ob neizpolnjevanju pogojev za uporabo internih ratingov opreti na zunanje ratinge, je po mnenju delovne skupine neustrezen, saj zahteva od bank, da stopijo v pogodbeno razmerje z ocenjevalnimi agencijami in jim prepustijo ocenjevanje kreditne sposobnosti svojih komitentov. Ker večina komitentov bank nima ratinga, je takšen predlog tudi potencialno diskriminatoren do nerazporejenih komitentov. Predstavniki delovne skupine opozarjajo, da bo lahko izključno opiranje na zunanje ratinge pri določanju državnega tveganja v času finančnih kriz, ko prihaja do slabšanja državnih ratingov, povzročilo pritisk na zmanjševanje kreditnih linij v bankah. Kar zadeva blažitve kreditnega tveganja, mora Baselski odbor postaviti standardne vrednosti za razločljive tipe zavarovanj (*ang. collateralov*). Ti standardni "haircuts"¹³ bi lahko bili uporabljeni tako pri pristopu internih bonitetnih razredov oziroma pri standardnem pristopu. Znotraj pristopa, ki temelji na internem bonitetnem sistemu, bi banka v končni fazi morala biti sposobna uporabljati interne ocene vrednosti zavarovanj, ne pa standardnih zakonodajalskih prilagoditev (*ang. haircuts*) (*Zavodnik, 2000, str. 38*).

STEBER II (Pravice nadzornikov)

Člani delovne skupine z razvijajočih se trgov in trgov v tranziciji opozarjajo na možnosti, da bodo nadzorniki zaradi nepoučenosti oziroma nepoznavanja novih zakonskih standardov in sodobnih tehnik za upravljanje tveganj lahko izbrali izredno konzervativno raven in s tem kaznovali člane bančne skupnosti, ki si s sodobnimi pristopi želijo nadgraditi svoj sistem notranjih ratingov. Posledica tega bi bila tudi, da bi domači nadzorniki postavili izredno ostre in zahtevne standarde, tako da bi bila konkurenčnost domačih bank prizadeta (*Zavodnik, 2000, str. 39*).

¹³ "Haircuts" – diskontiranje vrednosti zaščitnega instrumenta

STEBER III (Učinkovit nadzor nad tržnimi aktivnostmi na podlagi povečane preglednosti trgovanja)

Poostritev tržne discipline z zahtevo po povečanem razkritju za dosego ciljev bančnih nadzornikov naj bi pomenila uskladitev regulatornega okvira s procesom bančnih lastnih spodbud. Delovna skupina se sicer s tako usmerjenostjo strinja, kljub temu pa izraža zaskrbljenost, da bodo te zahteve poslabšale konkurenčni položaj bank na finančnih trgih, še posebej na majhnih trgih (*Zavodnik, 2000, str. 39*).

6.1.3 Kvantitativna študija vplivov novega kapitalskega sporazuma (ang. *Quantitative Impact Study*)

V letu 2001 se je Baselski odbor skupaj z nacionalnimi regulatorji iz G-10 in nekaterih drugih držav lotil obsežne kvantitativne študije učinkov predlaganega kapitalskega sporazuma, na podlagi katere naj bi se ugotovilo, ali kapitalski sporazum v obliki, v kakršni je zamišljen, lahko doseže svoje cilje. Eden izmed najbolj kritičnih sklepov dosedanjih analiz je, da preprostejša različica pristopa, temelječega na internih ratingih, vodi v višje kapitalske zahteve kot uporaba standardiziranega pristopa, ki je načeloma slabši kazalnik kreditnega tveganja v bankah.¹⁴ V študijo je bilo v prvem krogu zajetih 138 bank iz 25 držav (*Results of Quantitative Impact Study 2.5, 2002, str. 1–6*).

Tretji krog študije naj bi se začel v oktobru 2002 in naj bi bil še bolj obsežen kot dosedanja dva – vanj naj bi bile vključene banke iz skoraj 40 držav. Prav zaradi dejstva, da omenjena študija še poteka, so nastale spremembe v prvotno zamišljenem urniku oziroma je bila odložena objava še zadnjega dokumenta za razpravo (t. i. Basla III). Ta naj bi, kot omenjajo v Baslu, že temeljil na izsledkih oziroma rezultatih omenjene kvantitativne študije učinkov.

Kvantitativna študija raziskuje vpliv novih pravil v okviru prvega stebra nove kapitalske ureditve, torej rezultate uporabe različnih možnih pristopov za določitev kapitalskih zahtev za kreditno in operativno tveganje. Banke v okviru študije izračunavajo kapitalske zahteve po obstoječih in novih pravilih z uporabo istega portfelja. Pri analizi rezultatov so banke razdeljene v dve skupini, in sicer v skupino velikih, mednarodno aktivnih bank, katerih temeljni kapital znaša najmanj 3 milijarde EUR, in v skupino manjših, bolj specializiranih bank. Posebej se ugotavljajo tudi rezultati za banke iz EU, za katere bodo zavezujoča pravila, definirana s strani Evropske komisije, v obliki novih ali spremenjenih kapitalskih smernic.¹⁵ Rezultati študije niso le kažipot za ustvarjalce nove mednarodne kapitalske regulative iz Basla, ampak tudi jasen kazalnik bankam, kje so njihove prednosti oziroma pomanjkljivosti ter kam naj usmerja svoje nadaljnje aktivnosti pri pripravi na nova kapitalska pravila (*Rubin, 2002, str. 41*).

¹⁴ Faktor prilagoditve za možne napake v ocenah verjetnosti neplačila je namreč določen s popravkom funkcije stopenj tveganja, uporabljene v pristopu, temelječem na internih ratingih, ki je postavljena preveč konzervativno (*Rubin, 2002, str. 41*).

¹⁵ T. i. smernica CAD III bo obvezujoča tako za banke kot investicijska podjetja v skladu z načelom uveljavljanja enakih pogojev poslovanja na enotnem evropskem trgu (*Rubin, 2002, str. 42*).

6.1.4 Diskriminacija med velikimi in majhnimi bankami

Največja kritika Novih baselskih standardov prihaja od srednje velikih in majhnih evropskih bank, ki trdijo, da so pravila ustrezna le za večje banke, medtem ko so za manjše neprimerna. Če naj bi pravila vzpostavila večjo občutljivost na tveganje, identičen model za majhne in velike banke ni primeren. Visoke uteži za kredite komitentom iz neinvesticijskih razredov (sem sodi večina srednjih in manjših podjetij), ki so glavni komitenti manjših bank, so previsoke in zahtevana višina kapitala bo za manjše banke obremenjujoča. Večje banke lahko te težave razrešijo s kapitalskimi ugodnostmi pri kreditiranju komitentov iz investicijskih razredov, manjše banke pa te možnosti nimajo.

Predlog Novih baselskih standardov je tako vzbudil številne dvome o njegovi pravičnosti do manjših bank, zato bo do njegove uveljavitve leta 2007 najverjetneje prišlo do določenih popravkov obstoječega predloga. Z vidika širših makroekonomskih posledic novega sporazuma je ključna predvsem zagotovitev ustrezne obravnave majhnih in srednjih podjetij (*ang. small and medium enterprises – SME¹⁶*), ki so pomemben generator ekonomske rasti in ustvarjalec delovnih mest.¹⁷ Neidentičen položaj velikih in majhnih bank bo povzročil izrinjanje majhnih bank iz tistih bančnih področij, ki bodo bistveno različno obravnavana v različnih pristopih. Večje banke bodo zaradi nižjih regulativnih kapitalskih zahtev naprednejših pristopov te storitve lahko ponujale po bistveno nižjih cenah in hkrati dosegale višjo donosnost kapitala kot manjše banke, ki ne bodo izpolnjevale minimalnih pogojev za uvedbo naprednejših pristopov izračuna kapitalske ustreznosti. Pričakuje se, da bodo kot posledica Novih standardov v panogi bančništva prišlo do združevanja bank v globalno aktivne institucije. Po uvedbi novih pravil naj bi večje banke izkazovale presežen kapital, ki se bo lahko uporabil za prevzeme ali pa bo prišlo do vračanja kapitala lastnikom v obliki dividend. Banke bodo predvidoma postale dominantne v določenih gospodarskih panogah. Po zadnjih raziskavah naj bi večje banke z novimi pravili prihranile od 20 do 30 % regulativnega kapitala, medtem ko se bodo te zahteve za ostale banke občutno povišale.

Manjšim bankam povzroča težave tudi obravnava poroštev, saj majhna in srednje velika podjetja kredite običajno zavarujejo z nepremičninami, ki jih standardizirani pristop ne priznava kot ustrezne instrumente za zniževanje tveganj. Nadalje manjše banke najverjetneje ne bodo sposobne razviti ustreznih tehnologij za uporabo IRB pristopov zaradi visokih fiksnih stroškov, ki so s tem povezani. Zato od Baselskega odbora zahtevajo prilagoditev Novega kapitalskega sporazuma manjšim bankam oziroma kreacijo različnih pravil za majhne in velike banke. Čeprav je namen Novega kapitalskega sporazuma zagotoviti, da višina kapitala bolje odseva dejanska tveganja portfelja, bodo identična pravila za vse, ki so hkrati diskriminatorna do manjših bank, ogrozila njihov obstoj. Ker zlasti manjše banke zagotavljajo finančna sredstva srednjim in manjšim podjetjem, bi imela takšna odločitev izjemno negativen vpliv na gospodarstvo (*Barle, Žunič, 2001, str. 45*).

¹⁶ Definiciji majhnih in srednjih podjetij naj bi v skladu z novim kapitalskim sporazumom ustrezala podjetja z lastno prodajo v vrednosti maj kot 50 mio EUR (*Rubin, 2002, str. 35*).

¹⁷ Nemčija je celo zagrozila z vetom na sprejetje novega kapitalskega sporazuma, če se kapitalske zahteve za kreditiranje teh podjetij (v Nemčiji imenovanih *Mittelstand*) ne bi znižale na neko razumno raven (*Rubin, 2002, str. 41*).

Sprejeti je treba dejstvo, da nikoli ne bo sporazuma, ki bi ustrezal vsem. Tudi če bi takšnega uspelo napisati, se trgi tako hitro spreminjajo, da bi bil že pred izdajo zastarel. Prav tako pa bo tudi ta, ki bo sprejet sčasoma postal zaradi stalnega razvoja finančnih trgov neprimeren. Uskladiti se bo potrebno še glede najbolj perečih tem. Ne glede na to, kakšna bo oblika končnega sporazuma, pa bodo nekatere banke z njim pridobile, druge pa veliko izgubile (Cross, 2002, str. 118).

7 ANALIZA STROŠKOV IN KORISTI UVEDBE BASLA II

Nekatere banke so se že lotile tudi t. i. analize *cost/benefit* oziroma analize stroškov in prihrankov, ki naj bi pokazala, ali se jim glede na pričakovano velikost kapitalskih zahtev, izračunano po novem, sploh izplačajo investicije, ki jih bo zahtevala predvsem uporaba razvitega pristopa, temelječega na internih ratingih. Pričakovani stroški se nanašajo med drugim na posege v informacijsko tehnologijo, ki jo bo treba prilagoditi novim zahtevam. Ta vidik je še zlasti pomemben za banke s hčerami in podružnicami v drugih državah, saj bodo morale te banke izbrati pristop za izračun potrebnega kapitala za kreditno in operativno tveganje poenotiti na ravni celotne skupine. Ko analiziramo prihranke, pa je treba poleg potencialno nižje kapitalske zahteve upoštevati vsaj še:

- Dejstvo, da naj bi bila tako ugotovljena raven ekonomskega kot regulatornega kapitala rezultat enega procesa (in ne dveh kot zdaj).
- Možnosti za natančnejše določanje cen bančnih produktov oziroma storitev in posledično pravilnejše ugotavljanje različnih mer uspešnosti poslovanja banke.
- Izboljšano upravljanje kapitala in njegova natančnejša alokacija po različnih merilih.

Analiza, opisana v tem poglavju, je bila narejena s strani Harryja Stordela, ki sodeluje pri oblikovanju Novih baselskih standardov v *Credit Suisse Group* v Zurichu in Andrewa Crossa, vodje Oddelka upravljanja s tveganji in koordinatorja Baslov v *Credit Suisse Firs Boston* v Londonu. Analiza izraža njuni razmišljanji o stroških in koristih uvedbe Basla II.

Stroški uvedbe Novih baselskih standardov lahko zmanjšajo konkurenčno sposobnost bank v primerjavi z drugimi ponudniki finančnih storitev.¹⁸ Banke se želijo izogniti bremenu novih predpisov, kar pa jih zna spodbuditi v prestop k nebančnim finančnim institucijam. Strokovnjaki na tem področju svetujejo, naj regulatorji proučijo vidik stroškov in koristi uvedbe novih standardov.

V zadnjem desetletju je delež nebančnih finančnih institucij na trgu finančnih storitev dramatično porastel. Neregulirani udeleženci, kot so skladi, posredniki pri trgovanju z vrednostnimi papirji, in pa manj strogo regulirane institucije, kot so npr. zavarovalnice, so prodrle na tržišče in bankam prevzele posle. Ta trend je spodkopal sistemsko učinkovitost

¹⁸ Drugi ponudniki finančnih storitev so lahko borzno posredniške družbe in druga investicijska podjetja. V ZDA, kjer vlada tržno gospodarstvo, večji delež finančnih sredstev pridobijo podjetja na finančnih trgih z izdajo obveznic. Ta delež znaša približno 2/3 vseh finančnih potreb podjetij, v Evropi, kjer vlada bančno gospodarstvo, pa se finančne potrebe večinoma zadovoljujejo prek bank, ostali finančni posredniki pa zagotavljajo le 1/3 potrebnih finančnih sredstev.

bančnega nadzora. Takšen razvoj je posledica izogibanja Baselskim standardom, ki negativno vplivajo na kapitalske zahteve, stroške delovanja in dobičkonosnost različnih drugih produktov.

O vplivu Novih baselskih standardov na kapitalske zahteve se množično razpravlja, splošno mnenje pa je, da so dosednji popravki preobsežni. Stroški in koristi uvedbe Novih baselskih standardov do sedaj niso vzbujali prevelike pozornosti. Približek le-teh pa je dobro poznati, ko se odločamo ali ponujati finančne storitve kot banka ali kot nebančna organizacija. Z uvedbo Basla II so povezani visoki stroški, kar pomeni veliko spodbudo za nebančne finančne institucije. To bi vodilo k izogibanju predpisov in zmanjšanju učinkovitosti bančnega nadzora nad finančnim sistemom.

Namen raziskave je bil pripraviti ogrodje za oceno stroškov in koristi novega sporazuma. Analiza sprva ugotavlja stroške uvedbe več določil Basla II. Razglablja se o analizi vrzeli tega ogrodja in se izvaja razčlenjevanje scenarija o vplivu stroškov zapolnitve vrzeli na bančništvo kot celoto. Bistvo IRB pristopa so analizirani procesi v smislu stroškov in koristi, ki so jih sprožili. Navedeni so konkretni primeri za izboljšanje razmerja stroškov in koristi Novih baselskih standardov.

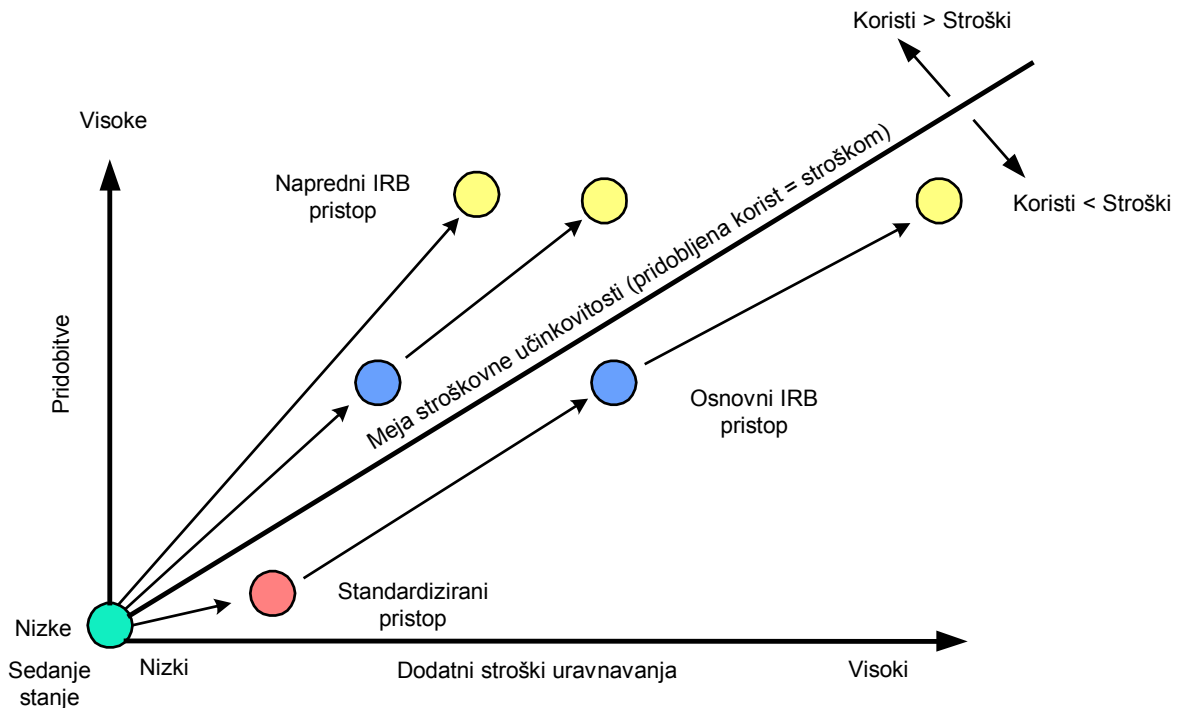
7.1 Stroški uvedbe Novih baselskih standardov

Določila tristebnega sistema vsebujejo različne metode ocenjevanja, procese upravljanja s tveganji, zbiranje podatkov, izobraževanje zaposlenih in sisteme informacijske tehnologije. Vse to bo zahtevalo višje stroške izobraževanja ljudi, sprožilo bo potrebo po strokovnjakih na tem področju, pomembne bodo investicije v informacijsko tehnologijo in v preoblikovanje delovnih procesov. Stroški vpeljave bodo še večji, če bo potreben isti pristop upravljanja s tveganji v celotni organizaciji, še posebej za enote, ki trenutno uporabljajo rešitve, prirojene njihovem bančnemu poslovanju.

Baselska določila bodo, medtem ko rezultirajo v dodatnih stroških, prinesla tudi koristi, saj se bo izboljšala kakovost bančnega sistema upravljanja s kreditnimi tveganji. Slika 6¹⁹ prikazuje povezavo med pridobljenimi koristmi in stroški za vsako različico pristopa 1. stebra glede na sedanje stanje.

¹⁹ Slika 6 se nanaša na neto pridobitve zaradi izboljšane upravljanja s tveganji glede na neto stroške, ki jih bo zahtevala uvedba Novih baselskih standardov. Upoštevani so samo tisti stroški in koristi, ki jih banke brez nove regulative ne bi uvedle (*Stordel, Cross, 2002, str. 39*).

Slika 6: Pomen stroškov pri izvedbi Basla II

Vir: Stordel, Cross, 2002, str. 38.

Pozicija 1. stebra izbira med pomembnostjo stroška (znesek je odvisen od soglasja med ukrepi Basla II in pričakovanim trendom o postopkih upravljanja s tveganji) in značilnostmi posamezne banke. Pričakuje se, da bodo pridobitve v primerjavi s tipičnim sedanjim stanjem naraščale, ko se institucija odloči za prehod iz standardiziranega na osnovni IRB pristop in napredni IRB pristop. Na podoben način dodatni stroški v primerjavi s sedanjimi občutno narastejo, ko gre za prehod iz standardiziranega na osnovni IRB in napredni IRB pristop. Znesek dodatnih stroškov pa je odvisen tudi od načina, za katerega se odločimo, ko prehajamo iz sedanjega pristopa na možno različico danih treh pristopov. Bolj ko je ta postopek posreden, višji so stroški. Ti stroški se odražajo v neučinkovitosti spreminjanja postopkov in sistemov. Za primer vzemimo prehod iz sedanjega sistema na napredni IRB pristop. Če izberemo pot prek standardiziranega in osnovnega IRB pristopa, bo finančni zalogaj ob enaki pridobljeni koristi večji, kot pa če bi se odločili za direkten prehod na napredni IRB pristop; se pravi z eno samo potezo. Zelo pomembno je, za kateri način se odloči banka, kajti le majhno število institucij bo lahko vstopilo v nove standarde z naprednim IRB pristopom.

Meja stroškovne učinkovitosti na Sliki 6 določa mejo, pri kateri se dodatni stroški nadziranja pokrivajo s pridobitvami. Vse točke pod to črto so pod optimumom za tiste banke, ki ciljajo na napredni IRB²⁰ pristop. Slika 6 prikazuje grobo ocenitev stroškov in koristi 1. stebra,

²⁰ Komentarji poslovnega sveta glede Novih baselskih standardov, še posebej komentarji Instituta za mednarodne finance, govorijo o večih možnostih pozicioniranja različnih pristopov glede meje stroškovne učinkovitosti. Z večjo dosegljivostjo osnovnega IRB pristopa in naprednega IRB pristopa, bi se ti dve različici lahko dvignili nad mejo stroškovne učinkovitosti. Ali bo to v praksi resnično izvedeno, je v največji meri odvisno od pristopa, ki ga bodo uporabili regulatorji. Stroga vključitev pravil bo vodila k visokim dodatnim stroškom in le malenkostno izboljšala nadzor tveganja (Stordel, Cross, 2002, str. 39).

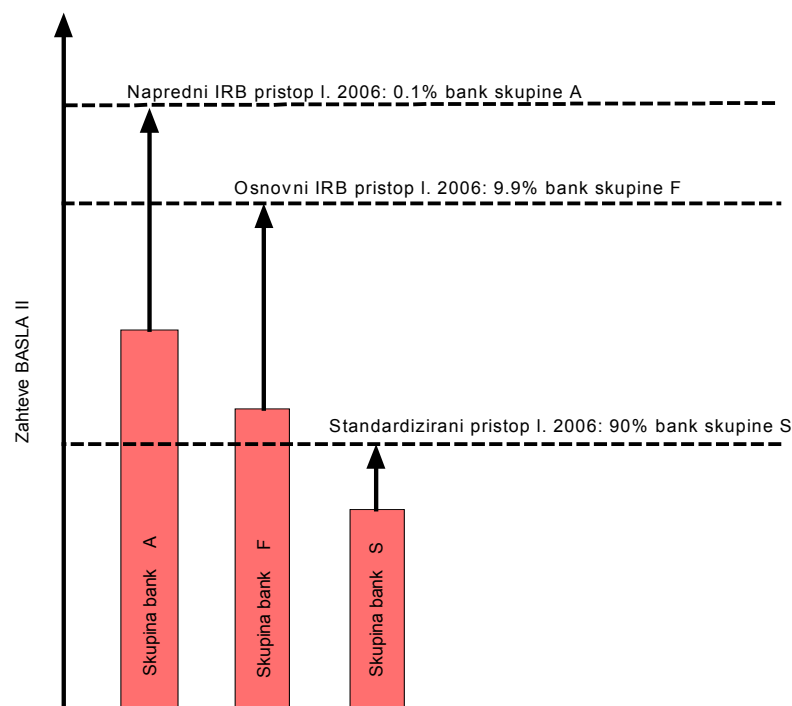
vendar pa ni primerna za analize, kako učinkovito izboljšati razmerje med koristmi in stroški uvedbe Novih baselskih standardov. Potrebno je proučiti podrobnosti tega grobega prikaza pomembnosti vpliva stroškov za vpeljavo osnovnega IRB pristopa. Nujno je razločevati dve sestavini stroškov:

- **Stroški zapolnjevanja vrzeli;** to so stroški, povezani s preходом iz sedanjega stanja na nova baselska priporočila. Ti stroški vključujejo tudi stroške, povezane s preходом z enega baselskega pristopa na drugega, in
- **Stroški poslovanja po uvedbi Basla II;** to so stroški, ki jih bo imela banka, ko se bo že prilagodila novim smernicam, in jih bo upoštevala pri svojem poslovanju.

7.1.1 Stroški zapolnjevanja vrzeli

Analiza vrzeli Basla II prikazuje sedanje stanje posamezne institucije in možne različice pristopov, ki jih ponuja Novi kapitalski sporazum. Na osnovi le-te bi vsaka posamezna banka lahko ocenila stroške in koristi uvedbe novih standardov. Analiza stroškov in koristi določa osnove, na podlagi katerih management odloči, katero od treh različic sprejeti. Vsaka banka naj sprejme tisto različico pristopa, ki je zanjo najugodnejša, kar pomeni tisto, pri kateri so koristi, ki jih prinaša pristop, večje od stroškov. S strogostjo zahtev naraščajo tudi stroški in koristi predpisanih kapitalskih zahtev. To odraža Slika 7 za vse tri različice baselskih pristopov. Banke se bodo najverjetneje odločale za eno izmed različic 1. stebra glede na njihovo sedanje stanje zadovoljevanja baselskih standardov. Redke banke bodo prevzele napredni IRB pristop.

Slika 7: Stroški zapolnjevanja vrzeli*

* Odstotek bank, ki se bodo odločile za napredni IRB pristop ali vsaj osnovni IRB pristop, bo višji v državah z razvitimi finančnimi trgi (ZDA, Evropa, Japonska).

Vir: Stordel, Cross, 2002, str. 39.

Scenarij stroška zapolnjevanja vrzeli

Glede na posvetovanje s podjetji, ki jim je bila dana naloga izvedbe analiz vrzeli, bodo srednje velike banke lahko pričakovale stroške v znesku najmanj 50 milijonov \$ za priprave na osnovni IRB pristop (skupina bank F). Obstajajo predvidevanja, da bo bankam, ki se bodo odločile za standardizirani pristop (skupina bank S), dana nižja začetna osnova. Morale bodo prikazati podobne ravni investiranja, da bodo zadostile zahtevam standardiziranega pristopa, vendar z zmanjšanim obsegom. Predvidoma so takšne banke v povprečju 50-krat manjše od bank srednje velikosti. Takšne banke bodo lahko pričakovale stroške v višini 1 milijona \$ za uvedbo standardiziranega pristopa. Glede na njihovo velikost in kompleksnost bodo banke, ki želijo uvesti napredni IRB pristop (skupina bank A), verjetno imele višje stroške kot pa srednje velike banke, ki ciljajo na osnovni IRB pristop. Stroški bodo višji predvidoma za faktor 3. Banke v skupini A bodo morale investirati do 150 milijonov \$ za prehod na napredni IRB pristop. Tabela A povzema stroške udeležbe za bančni sektor kot celoto, za skupino bank S, F in A, ki bi poslovale s standardiziranim, osnovnim IRB oziroma naprednim IRB pristopom nekje do leta 2006.

Težko je natančno oceniti dodatne stroške zapolnjevanja vrzeli, ki naj bi jih nosile banke zaradi uvedbe novih standardov. Investicije v bolj sofisticirane sisteme upravljanja s tveganji se bodo razlikovale za vsako posamezno banko glede na njihove specifične potrebe in kompleksnost posameznih sistemov. Obstaja verjetnost, da se bodo posredni stroški povečali s poostrenim nadzorom revizorjev in na račun dodatnih stroškov za nadzornike. Po nekaterih ocenah bodo stroški uvedbe Basla II znašali nad 150 milijard \$ za bančni sektor kot celoto, kar znaša 10 % njihovega temeljnega kapitala. Uveljavitev novih standardov bo občutno poslabšala raven poslovanja bank v primerjavi z nebančnimi finančnimi institucijami. Če ne bodo pričakovane koristi večje od stroškov, potem se bo ideja o Baslu II ponesrečila in postavila banke v podrejeni položaj z ostalimi finančnimi institucijami.

Tabela 4: Scenarij Basla II glede na stroške zapolnjevanja vrzeli v bančnem sistemu*

Tip banke	Št. bank	Ocene str. za posamezno banko v (mio \$)	Skupni str. vrzeli za posamezno bančno skupino	
			V (mio \$)	V (%) celotnega kapitala prvega reda
Skupina bank S, ki cilja na standardizirani pristop	27.000	1	27.000 mio \$	1.35 %
Skupina bank F, ki cilja na osnovni IRB pristop	2.970	50	148.500 mio \$	7.43 %
Skupina bank A, ki cilja na napredni IRB pristop	30	150	4.500 mio \$	0.23 %
Skupni bančni sektor	30.000	–	18.000 m\$	9.00 %

* predvidevanja

Vir: Stordel, Cross, 2002, str. 39.

7.1.2 Stroški poslovanja po uvedbi Basla II

Področja, na katera bodo vplivali Novi standardi:

Basel II bo sprožil nove stroške, katerih izvor bo morala ugotoviti vsaka banka zase in ki jih bo vkalkulirala pri svojem poslovanju tako na ravni bančnih produktov kot delovnih procesov v banki.

Vsaka organizacija bo morala ugotoviti, na katere delovne procese bodo vplivali IRB ukrepi in oceniti, ali po njihovi uvedbi zadoščajo zahtevam novih standardov. To je povezano z vsemi vrstami procesov upravljanja s kreditnimi tveganji, vključno:

1. s procesi ocenjevanja kreditnega tveganja;
2. z mehanizmi določanja cen produktov;
3. s podatki, ki jih uporablja oddelek kreditnega tveganja in segmentacija le-teh;
4. z obdelavo podatkov in njihovo kakovostjo;
5. z ocenjevanjem podatkov za določitev parametrov kreditnega tveganja glede verjetnosti neplačil (*PD*), izgub zaradi neplačil (*LGD*), izpostavljenosti neplačilu (*EAD*) in poročanja;
6. z modelom podatkov;
7. s procesi blažitve kreditnega tveganja.

Manjše institucije, ki ciljajo na standardizirani pristop, bodo utrpeli manjši del teh stroškov. Stroški uvedbe IRB pristopa bodo lahko dali malo ali celo nobenih dodatnih spodbud za uporabo bolj naprednih pristopov merjenja kreditnih tveganj. Za primerjavo, nebančne finančne institucije, ki ne bodo uvajale Basla II, ne bodo nosile nobenih stroškov.

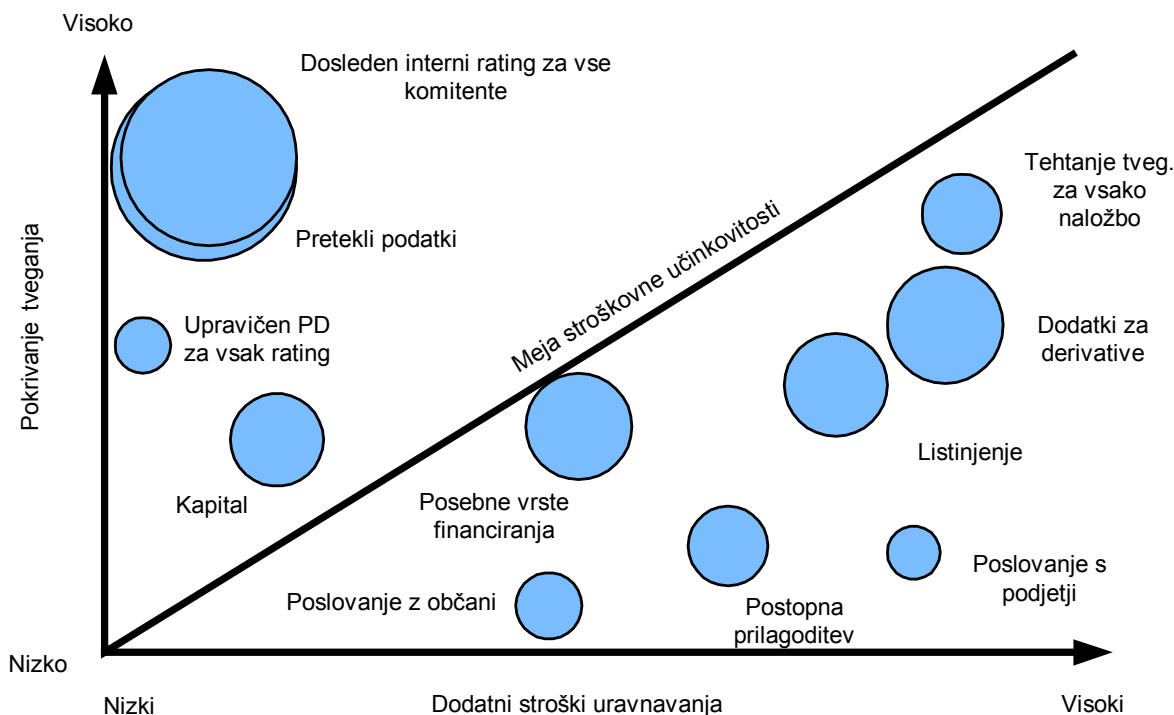
Določilo IRB pristopa bo npr. novo tehtanje uteži, tehtanje zavarovanj in občutljivost zapadlosti. Vse to bo imelo vpliv na dobiček oziroma maržo posameznih finančnih produktov, ki jih ponujajo banke. Vsaka organizacija bo morala točno določiti, na katere obstoječe produkte bo vpliv največji in pod katerimi pogoji jih bodo lahko ponujale po uvedbi Basla II. Področja, ki bodo najbolj prizadeta, vključujejo REPO posle,²¹ posojila v obliki obveznic, kratkoročno posojanje ter posojanje nizko rangiranim komitentom in državam. Kapitalske zahteve Novih baselskih standardov bodo povzročile manjšo dobičkonosnost nekaterih produktov za večje banke v primerjavi z manjšimi bankami, ki niso tako občutljive na tveganja, ali v primerjavi z nebančnimi institucijami. Novi baselski standardi bodo zahtevali od bank ponudbo produktov pod pogoji, s katerimi ne bodo mogli konkurirati nebančnim finančnim institucijam. Ti vplivi na konkretne produktne segmente so težko predvidljivi, vendar lahko rezultirajo v nekaterih spremembah strukture bančnih portfeljev.

²¹ Začasna prodaja vrednostnih papirjev oziroma reodkupni sporazum (*ang. Repurchase Agreement – REPO*) sodi v svetu med najpomembnejše instrumente denarnega trga. Gre za transakcijo, ki obsega prodajo instrumenta ob sočasnem dogovoru za njegov povratni odkup po določeni ceni na določen dan v prihodnosti (ali na odpoklic). REPO transakcije so predvsem zanimive za nebančne institucije. Logika plasiranja likvidnostnih presežkov in pokrivanja likvidnostnih primanjkljajev se namreč bistveno spremeni. Zaradi majhnega oziroma praktično nikakršnega kreditnega tveganja so obrestne mere za najeto posojilo v obliki začasne prodaje vrednostnega papirja lahko bolj ugodne od klasičnega posojila. Edini pogoj seveda je, da podjetje razpolaga z ustreznim portfeljem vrednostnih papirjev (npr. zakladnih menic ali obveznic). Predvidoma jeseni 2002 naj bi se v Sloveniji začeli izvajati REPO posli; doslej so jih uporabljale naše banke predvsem v odnosu do centralne banke (*Dolenc, 2002, str. 21*).

7.2 Podrobno ocenjevanje

Ta naloga se osredotoča na ključne procese, ki bodo podvrženi spremembam zaradi uvedbe Basla II, pod predpostavko, da bo določena banka usposobljena v njeni začetni fazi vsaj za uvedbo osnovnega IRB pristopa.

Slika 8: Basel II – izračun potrebnega kapitala pri osnovnem IRB pristopu: dodatni stroški uravnavanja in pokrivanje tveganja

Opomba: velikost krogov predstavlja tipičen vir stroška posameznega procesa

Vir: Stordel, Cross, 2002, str. 39.

Ena skupina teh procesov, proizvedenih s strani osnovnega IRB pristopa, je v skladu s fleksibilnostjo, transparentnostjo in spodbudami, ki so potrebne za dobro delovanje finančnih institucij. Finančne institucije bi morale sprejeti ta načela neodvisno od Novega baselskega sporazuma. Posledično so dodatni stroški uravnavanja, ki jih zahtevajo nova načela, prek procesov, ki jih generirajo, dokaj nizki. Eden takih procesov je tudi shranjevanje podatkov o preteklih odpisih oziroma neplačilih. Na Sliki 8 so ti postopki predstavljeni na levi strani horizontalne osi. Druga skupina procesov ne prispeva dosti k dodatni transparentnosti in večjemu obvladovanju tveganj. V normalnih okoliščinah finančne institucije ne bi sprejele takšnih procesov, kadar težijo k učinkovitemu nadzoru tveganja. Ti postopki generirajo dodatne stroške zagona in so prikazani na desni strani horizontalne osi Slike 8. Taki postopki vključujejo npr. kalkulacije tehtanja tveganj za vsako posamezno naložbo.

Podobno se v smislu pomembnosti in kredibilnosti pojavita dve skupini procesov, ki jih zahteva uvedba osnovnega IRB pristopa. Na eni strani imamo procese, ki so zelo relevantni in verodostojni in jih ne bo težko prilagoditi nastajajoči praksi. Eden od teh procesov je npr. ohranjanje preteklih podatkov o odpisih. Na Sliki 8 so predstavljeni v zgornjem delu vertikalne osi. Druga skupina procesov pa predstavlja tiste procese, ki niso posebej pomembni oziroma verodostojni in jih bo težko prilagoditi prihajajoči praksi. Na Sliki 8 so ti postopki prikazani na dnu vertikalne osi.

Izdelane so bile primerjave teh procesov glede na potrebne stroške, ki jih ti postopki zahtevajo v organizacijah. Na Sliki 8 so te primerjave razvidne iz velikosti posameznih krogcev, ki predstavljajo različne postopke. Velik krogcec, kot npr. "shranjevanje preteklih podatkov o odpisih", predstavlja visoke stroške za izvedbo postopka. Majhen krogcec, kot npr. "določanje verjetnosti neplačila za vsak rating", pa zahteva majhne stroške za izvedbo postopka.

7.3 Izboljšanje razmerja stroškov/koristi uvedbe Basla II

Na podlagi zgornjih primerov bi Baselski odbor lahko razmislil o opustitvi tistih načel, ki so daleč pod mejo stroškovne učinkovitosti. Vsaka postavka, ki zahteva visoke dodatne stroške uravnavanja in ponuja majhno dodatno korist oziroma malo spodbud za boljše ocenjevanje tveganj in preprečitev nepotrebnega prevzemanja tveganj, je odvečna.

Baselski odbor bi prav tako lahko razmislil o poenostavitvi določil, ki so pod vendar blizu meje stroškovne učinkovitosti. To bi imelo velik pozitiven vpliv na stroškovno učinkovitost Basla II. Osredotočiti bi se bilo potrebno na tista določila, ki zahtevajo visoke dodatne stroške uravnavanja, vendar zagotavljajo pomembno dodatno korist ter močne spodbude za boljšo oceno tveganj in preprečitev nepotrebnega prevzemanja tveganj (ogrodje zgoraj desno na Sliki 8). To se navezuje na naslednje postopke:

- Izračun tehtanja tveganja za posamezno naložbo.
- Izračun dodatkov za derivative.
- Listinjenje sredstev.

7.4 Ugotovitve analize

Zagonski stroški Basla II so za bančni sektor zelo pomembni. Če regulatorji vprašanju stroškov ne bodo namenili dovolj pozornosti, lahko pride do poslabšanja položaja bank v primerjavi z ostalimi finančnimi institucijami. Uvedba novih standardov bi tako bankam prinesla več škode kot koristi. Eden od možnih načinov kako izpostaviti vprašanje stroškov bi lahko bil pristop, ki bi vključeval naslednje tri korake:

- Potreba po ponovni ocenitvi primernosti kriterija za napredni IRB pristop.
- Osredotočanje le na najpomembnejša določila novega sporazuma z namenom zagotoviti varen in zdrav finančni sistem. Tako bi morala biti določila, ki so daleč pod mejo stroškovne učinkovitosti, izpuščena.

- Poenostavitev sporazuma; določila blizu meje stroškovne učinkovitosti, vendar z visoko izpostavljenostjo tveganju bi morala biti poenostavljena.

Predvsem je pomembno, da regulatorji vključijo oceno stroškov in koristi kot pomembno sestavino Novih baselskih standardov. Z upoštevanjem teh pogledov bi lažje pripravili nadaljnja določila in se izognili preveč natančnim specifikacijam na področjih, ki nimajo velikega pomena.

Stroški, ki jih bo povzročila uvedba Basla II, bodo sprožili strukturne prilagoditve v finančnem sektorju na makroekonomski ravni. Banke bodo pod pritiskom delničarjev ciljale k ohranjanju svojih dobičkov na naslednja dva načina:

1. Celoten prenos stroškov Basla II na svoje komitente.
2. Zmanjšanje stroškov poslovanja na račun dodatnih stroškov Basla II.

Prva možnost bi verjetno zvišala ceno bančnih produktov, kar bi povzročilo zmanjšano povpraševanje po le-teh in povečalo povpraševanje po produktih nebančnih finančnih institucij. Druga možnost bi lahko vodila do zmanjšanja stroškov, ki igrajo pomembno vlogo v bančnem sektorju. To bi imelo negativen vpliv na gospodarsko rast (*Stordel, Cross, 2002, str. 38–43*).

8 POSLEDICE ZA SLOVENSKI BANČNI PROSTOR

Nova baselska kapitalna pravila oziroma evropske smernice bodo predvidoma najpozneje v letu 2007 postale resničnost tudi za slovenske banke in Banko Slovenije kot njihovega pristojnega regulatorja in nadzornika. Ne glede na to, da nas od uveljavitve nove kapitalne ureditve ločijo vsaj še tri leta, se je treba že zdaj zavedati, kakšne spremembe bo prinesla za slovenski bančni prostor.

Banke se bodo morale začeti intenzivno pripravljati na tristebno kapitalno shemo, še posebno, če bodo hotele izkoristiti različne oblike kapitalnih ugodnosti in olajšav, ki jih novi kapitalni standardi ponujajo. Izvajanje novih kapitalnih pravil bo povezano tudi s številnimi novimi zahtevami, ki jih morajo banke poznati, da bodo lahko pravočasno in ustrezno odgovorile nanje. V nasprotnem primeru bodo naše banke v podrejenem konkurenčnem položaju v primerjavi z drugimi bankami na takrat že verjetno skupnem evropskem trgu.

Banka Slovenije je v začetku leta 2002 v sodelovanju z Združenjem bank Slovenije pripravila kratko anketo, ki naj bi pokazala, v kolikšni meri so slovenske banke že seznanjene s prihajajočimi spremembami regulative in nadzora kapitalne ustreznosti ter kako se lotiti projekta implementacije novega kapitalnega sporazuma oziroma priprave bank nanj. Rezultati ankete pravzaprav niso bili presenečenje, saj kažejo na povprečno seznanjenost slovenskih bank z novostmi.

V zvezi z novim kapitalnim sporazumom banke najbolj skrbi postavitve ustrezne informacijske podpore, med priložnostmi pa vidijo večjo uporabo internih metod za

upravljanje tveganj in približevanje potrebnega regulatornega kapitala dejanski tveganosti bank (*Rubin, 2002, str. 43*).

Naše banke bodo morale nameniti več pozornosti pripravi svojih kapitalskih strategij, nadzorniki pa bodo morali svoje tradicionalne metode nadzora prilagajati novim analitičnim pristopom, ki jih banke uporabljajo pri samooceni kapitalске ustreznosti in pri določanju notranjih kapitalskih ciljev. Z notranjimi sistemi za razvrščanje komitentov je povezano zlasti vprašanje njihove primerljivosti v posameznih bankah. Dokler niso dokončno določena kvantitativna in kvalitativna merila, ki jih bodo morale banke izpolnjevati pri uporabi notranjih rating sistemov v regulatorne namene, je tudi težko govoriti, koliko so na tem področju usposobljeni v slovenskih bankah oziroma koliko bi bilo mogoče te sisteme uporabljati pri določanju kapitalskih zahtev (*Rubin, 2001, str. 17*).

Slovenske razmere ne govorijo v prid niti standardiziranemu pristopu niti pristopu, ki temelji na internih ocenah kreditne sposobnosti komitentov. Poleg tega se je domača ureditev po zgledu EU nagnila k popolnemu finančnemu univerzalizmu in h konvergenci kapitalskih predpisov za različne finančne posrednike, ki pa pri obvladovanju tveganj krepko zaostajajo za bankami. Pričakovati je, da bo EU vključila vsebino Basla II v novo smernico (prihodnja CAD III), zato bo Basel II prej ali slej prišel tudi v našo ureditev. Banke in drugi posredniki, tudi državna nadzorna telesa, morajo zato že začeti razmišljati o prilagoditvi novemu redu. Prilagoditev pa terja nove organizacijske enote in kadre z ustreznim matematičnim in statističnim znanjem (*Borak, 2001, str. 12*).

8.1 PRVI STEBER

8.1.1 Standardizirani pristop

Predvidoma bo, vsaj na začetku, večina slovenskih bank uporabljala ta način določanja kapitalskih zahtev, ki je najbližje sedanji ureditvi na tem področju. Interni rating sistemi v večini naših bank namreč še niso izpopolnjeni do te mere, da bi jih bilo mogoče uporabljati za namene izračunavanja kapitalskih zahtev. V zvezi s tem sta pomanjkljivosti predvsem premajhna diferenciacija kreditnega tveganja (premalo bonitetnih skupin in prevelika koncentracija v najvišji bonitetni skupini) in prekratke časovne vrste statistik o neplačilih komitentov (v kolikor sploh obstajajo). Le redke banke pri nas uporabljajo modele za oceno ekonomskega kapitala, kriteriji za merjenje učinkovitosti in alokacijo kapitala so v glavnem zelo preprosti (npr. ROE – *ang. Return on equity*). Spremembe se obetajo na področju obravnave zavarovanj, ki bi zaradi večje strogosti Novih baselskih standardov lahko povzročile poslabšanje kapitalске ustreznosti slovenskih bank.

Največje spremembe bodo za slovenske banke nastopile na področju terjatev do podjetij, kjer bo prišlo do povečanja občutljivosti na tveganje zaradi uvedbe štirih razredov tveganosti in predloga večje uporabe zunanjih bonitetnih ocen pri ocenjevanju tveganosti podjetij. V Sloveniji, tako kot drugod po Evropi, je število ocenjevalnih agencij majhno, prav tako je

nizek tudi delež rangiranih podjetij. Za banke, katerih terjatve večinoma ne rangirajo priznane agencije, nova ureditev ne bo prinesla bistvenih sprememb, saj bo utež ostala na 100 %, vendar pa te banke ne bodo mogle izkoristiti prednosti novega sistema.

Gledano z makroekonomskega vidika bo Slovenija ob uveljavitvi predlagane sheme tehtanja za države pridobila, saj bi ji glede na njen zunanji rating (A-) pripadala utež 20 % namesto sedanjih 100 %. Za večino slovenskih bank (predvsem tistih, ki nimajo svojega ratinga) bi bila pri ocenjevanju njihove tveganosti tako nekoliko bolj ugodna uporaba uteži za tehtanje bančnih terjatev na rating države. 150 % tehtanje nezavarovanega dela vseh terjatev (zmanjšanega za znesek oblikovanih rezervacij), katerih poplačilo je v zamudi več kot 90 dni, bi lahko pomenilo nadaljnji razlog za znižanje koeficienta kapitalske ustreznosti naših bank po uveljavitvi novega kapitalskega sporazuma.

Problematičnost predlagane večje uporabe zunanjih ratingov pri ocenjevanju tveganosti podjetij je v Sloveniji, podobno kot v vsej Evropi, povezana s (pre)majhno razširjenostjo ocenjevalnih agencij oziroma skromnim deležem rangiranih podjetij. V Evropi zato razmišljajo o uporabi ocen lokalnih ocenjevalnih agencij in kreditnih registrov. O slednjem bi veljalo razmisliti tudi pri nas.

Majhna razširjenost ocenjevalnih agencij pri nas in nizek delež rangiranih podjetij sta problematična z vidika večje predlagane uporabe zunanjih ratingov pri ocenjevanju tveganosti podjetij.

8.1.2 Pristop, ki temelji na internih ocenah kreditne sposobnosti komitentov (IRB pristop)

Slovenske banke, ki imajo razvite bolj sofisticirane pristope za razvrščanje komitentov v bonitetne razrede, bodo zaradi možnosti znižanja kapitalskih zahtev najverjetneje uporabljale pristop, temelječ na internih ocenah kreditne sposobnosti komitentov. V ta namen bodo morale banke izpolniti minimalne zahteve na področjih izračunavanja komponent kreditnega tveganja. Zaradi majhnega števila razvrščenih podjetij bodo banke v Sloveniji najverjetneje uporabljale interne sisteme razvrščanja, ki so pri nas že dokaj dobro razviti (Banka Slovenije je namreč predpisala razvrščanje komitentov v razrede od A do E). Banke bodo morale v prihodnosti tradicionalno analizo, ki temelji na računovodskih kazalnikih in subjektivnih ocenah, nadgraditi z bolj sofisticiranimi kvalitativnimi in kvantitativnimi modeli.

Potrebno bo pridobiti soglasje Banke Slovenije, podelitev katerega bo odvisna od izpolnjevanja kvantitativnih in kvalitativnih kriterijev:

- Sposobnost izračunavanja statistik izgube (verjetnost neplačila, izguba ob neplačilu, pričakovana in nepričakovana izguba).
- Dovolj dolga časovna vrsta podatkov.
- Ustreznost metodologije za določanje internih ratingov (metodologija Banke Slovenije za razvrščanje le kot osnova).

V Sloveniji je s strani ocenjevalnih agencij ocenjen zelo majhen delež bančnih komitentov, hkrati pa ni realno pričakovati, da se bo ta delež bistveno povečal. Zato je treba iskati rešitev v razvoju ustreznih postopkov za kvantitativno in kvalitativno analizo ter objektivno vrednotenje internega bonitetnega sistema banke. Kvantitativne metode na področju kreditnega tveganja so v splošnem že dokaj razvite, večja težava so praktične izkušnje z uporabo modelov in kakovost podatkov, s katerimi banke razpolagajo. V Sloveniji je tako težava tudi v tem, da imajo banke, če jih primerjamo z večjimi svetovnimi bankami, razmeroma majhno število komitentov in kratke časovne vrste relevantnih podatkov, ki pogosto ne zadoščajo strogim merilom statističnega testiranja.

Bonitetne ocene odražajo stopnjo kreditnega tveganja oziroma verjetnost neplačila komitenta banke in s tem povezanih izgub. V naših bankah se, skladno s predpisi Banke Slovenije, uporablja pet bonitetnih skupin (A, B, C, D, E). Posebno pozornost namenjajo banke prav najvišjemu razredu (v Sloveniji skupina A), za katero sicer ni potrebno oblikovati rezervacij, vendar so med podjetji v tem razredu največje razlike.

8.2 DRUGI STEBER – Regulativni nadzor

Nadzor bank, ki ga predpisuje drugi steber Novih baselskih standardov, je v Sloveniji do neke mere že razvit in Banki Slovenije omogoča povečanje kapitalskih zahtev za banke, ki se srečujejo s presežnimi tveganji, vendar pa bo potrebna njegova nadgradnja. Večjo pozornost bodo morale naše banke nameniti nekreditnim tveganjem, zlasti operativnemu in obrestnemu tveganju. Potekalo bo preverjanje ustreznosti internih rating sistemov za njihovo uporabo v regulatorne namene in ocenjevanje procesov interne alokacije kapitala.

Če se kapital banke glede na tveganost njenega poslovanja relativno manjša, morajo nadzorniki ustrezno in pravočasno ukrepati. V svojih rednih in intervencijskih akcijah nadzorniki ukrepajo, kot je navedeno v zakonih²² in podzakonskih aktih, priporočilih. Kapital banke mora znašati najmanj 8 % tveganju prilagojene aktive banke. Banka Slovenije lahko predpiše tudi višji količnik za posamezno banko, zaradi narave poslov, ki jih ta opravlja oziroma zaradi presežnih tveganj, vendar ta ne sme presegati 12 % tveganju prilagojene aktive (*Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic, 2001*). Ne glede na odgovornost nadzornikov v zvezi s presojanjem kapitalske ustreznosti bank je zagotavljanje zadostne ravni kapitala v prvi vrsti naloga in odgovornost vodstva banke.

²² Zakon o bančništvu daje Banki Slovenije široke možnosti ukrepanja v primeru, da banka ne dosega minimalno zahtevanega kapitala (133. člen). Neizpolnjevanje pogojev glede kapitalske ustreznosti je lahko na podlagi 134. člena ZBan razlog za pogojni in dokončni odvzem dovoljenja banki za opravljanje njene dejavnosti. Nedoseganje minimalnega kapitala je lahko tudi povod za imenovanje izredne uprave v banki (137. člen) oziroma za začetek likvidacije oziroma stečaja (145. člen).

8.3 TRETJI STEBER – Tržna disciplina

Tudi področje tretjega stebra, katerega namen je zagotavljanje tržne discipline, bo od slovenskih bank zahtevalo prilagajanje, saj bodo morale mnogo podrobneje razkriti podatke, ki se nanašajo zlasti na komponente kapitala, kot tudi metodologijo obvladovanja tveganj. K vzpostavitvi tržne discipline naj bi največ prispevala javnost, ki bi odločitve sprejemala na podlagi razkritih informacij. Vendar pa se postavlja vprašanje, ali je slovenska javnost dovolj obveščena, da bo to svojo funkcijo izpolnjevala.

Slovenske banke bodo morale ob uveljavitvi tretjega stebra nove kapitalske sheme vsaj enkrat letno v svojih poslovnih poročilih razkriti pomembnejše kvantitativne in kvalitativne podrobnosti o svojem finančnem položaju, rezultatu, obvladovanju tveganj ipd. Tako naj bi banke objavile sumarne informacije o strukturi svojega kapitala, vključno s sestavinami kapitala in značilnostmi kapitalskih instrumentov. Tržni udeleženci naj bi bili seznanjeni tudi z obsegom oblikovanih rezervacij za pokrivanje potencialnih izgub iz naslova kreditnega in drugih tveganj. Banke bi morale v poročilih regulativnim telesom in v letnih poročilih razkrivati računovodske politike vrednotenja naložb in sredstev, kot tudi kvantitativne in kvalitativne informacije o izpostavljenosti banke. Celo vrsto kazalnikov in analiz torej, ki jih večina slovenskih bank ne dela niti za lastne potrebe (*Karpe, 1999, str. 32*).

Dejstvo, da banke niti same še niso spoznale uporabne vrednosti prej omenjenih podatkov in informacij, postavlja pod vprašaj sposobnost ostalih tržnih udeležencev, da bi presojali in se odločali na podlagi dodatnih razkritij s strani bank. Javnosti so zaenkrat na voljo letni računovodski izkazi, k so jih banke v skrajšani obliki dolžne objaviti vsaj enkrat na leto. Spremembe, kot so določene v predlogu nove kapitalske sheme, ne bodo zahtevale večjih posegov v našo zakonsko ureditev, saj ima na področju kapitala in kapitalske ustreznosti Banka Slovenije zakonsko pooblastilo, da predpiše podrobnejši način izračuna kapitala in kapitalskih zahtev. Nove odgovornosti in pristojnosti, ki jih bomo dobili na podlagi spremenjene kapitalske ureditve, bodo nedvomno zahtevale nadaljnjo kadrovsko in predvsem strokovno krepitev nadzora.

SKLEP

Namen diplomskega dela je bil predstaviti Novi kapitalski sporazum (Basel II) in ugotoviti, če v takšni obliki kot je zamišljen, lahko doseže zastavljene cilje. Novi standardi pomenijo za banke pomembno prelomnico v poslovanju in prav zato je njihovo izoblikovanje tema dolgotrajnih pogajanj med finančnimi regulatorji in bančnim sektorjem. Nesporno dejstvo je, da že sama priprava novih baselskih pravil med bankami povečuje zavest o tveganjih ter jih spodbuja, da prevetrijjo svoje metode za ocenjevanje le-teh in poostrijo nadzor nad svojim poslovanjem. Banke so prisiljene temeljito razmisliti o tveganju s katerim se soočajo pri svojem poslovanju in o ustrezni alokaciji kapitala. Čeprav nesporno pomeni velik napredek na področju reguliranja in nadziranja kapitalske ustreznosti v bankah, sproža številna vprašanja in pomisleke.

Naloga novega kapitalskega sporazuma je promoviranje varnosti in stabilnosti v mednarodnem finančnem sistemu. Odgovoriti skuša na vprašanje, koliko in v kakšni obliki naj bo kapital banke, da bo njeno poslovanje varno. Nedvomno je, da disciplina, ki zagotavlja varnost poslovanja preko potrebnega obsega kapitala, mora obstajati, vendar je vprašanje v kakšni obliki. Višina kapitala ne predstavlja zamenjave za učinkovito upravljanje tveganj. 8 % kapitalska ustreznost je potrebni, ne pa zadostni pogoj za varno poslovanje banke. Brez merjenja tveganj in nadzora nad njimi vedno obstaja verjetnost, da so izgube večje od kapitala in bo banka propadla.

Eden izmed zastavljenih ciljev Basla II je tudi večja konkurenčna enakost med bankami. Basel II s ponujanjem treh pristopov postavlja različna pravila, ki so ugodnejša za večje, bolj sofisticirane banke kot za manjše in tiste, ki šele vstopajo v panogo. Te banke ne bodo sposobne razviti ustreznih tehnologij za uporabo naprednejših pristopov izračuna kapitalske ustreznosti zaradi visokih fiksnih stroškov v izboljšavo informacijskih sistemov in problema pridobitve dovolj dolge časovne vrste podatkov. Identičen model za majhne in velike banke ni primeren, saj tako ne bo dosežen cilj o konkurenčni enakosti. Novi režim za ugotavljanje kapitalske ustreznosti bi se moral prilagoditi potrebam tako bolj kot manj sofisticiranih institucij.

Baselski odbor želi prepričati banke, da bi začele razvijati bolj napredno merjenje tveganj, tako da bi uporabljale raje svoje lastne ocene kreditne sposobnosti komitentov, kot tiste ki jih izdelujejo ocenjevalne agencije. Vzpodbude za uporabo naprednejših pristopov naj bi bile kapitalske olajšave. Menim, da tudi ta cilj ne bo dosežen, ker so z uvedbo bolj sofisticiranih oblik merjenja kreditnih tveganj povezani visoki stroški. Pričakujem, da se bo večina bank, vsaj na začetku, odločila za vpeljavo standardiziranega pristopa.

Kritika, ki je namenjena Baslu II zadeva tudi operativno tveganje. Za to težko merljivo tveganje bodo banke morale imeti na strani določen odstotek kapitala, kar za banke predstavlja dodatno obremenitev. Regulatorji ne bi smeli uporabljati regulatornega kapitala za

zaščito pred nastopom dogodkov, ki so povezani z operativnim tveganjem. Življenje je samo po sebi tvegano, in ker potencialna izguba pade na ramena delničarjev in njihovih upraviteljev (managerjev), bi morala biti izbira o velikosti dodatnega kapitala prepuščena njim.

Nova kapitalna pravila bodo precej bolj kompleksna od zdaj uveljavljenih. Če je za objavo vsebine originalnega Baselskega sporazuma leta 1988 zadoščalo 30 strani, je obseg predlaganega novega kapitalnega sporazuma z njegovimi spremljajočimi dokumenti (brez katerih razumevanje osnovnega besedila sporazuma sploh ni mogoče) že krepko presegel 1000 strani. Sama kompleksnost pa lahko dovoljuje različne interpretacije, kar bi znalo pripeljati do zlorab novih predpisov.

Pri proučevanju posledic sprememb mednarodne kapitalne regulative za slovenski bančni prostor so te spremembe upoštewane kot dane, kar je glede na majhnost Slovenije povsem realna predpostavka. Ker so predlagane spremembe zelo kompleksne in nedokončne, je predvidevanje njihovih posledic in učinkov (predvsem kvantitativnih) zelo težavno. Ne glede na to pa je mogoče pričakovati, da se bo večina slovenskih bank odločila za standardiziran pristop določanja kapitalnih zahtev, zaradi premajhne diferenciacije kreditnega tveganja (premalo bonitetnih skupin in prevelika koncentracija v najvišji bonitetni skupini) in prekratke časovne vrste statistik o neplačilih komitentov (v kolikor sploh obstajajo). Implementacija nove kapitalne sheme bo sprožila posege v zakonsko oziroma regulatorno ureditev ter prinesla mnogo novih odgovornosti na eni strani bančnemu managementu, na drugi strani pa Banki Slovenije kot pristojnemu nadzorniku slovenskih bank.

Vprašanje, ali novi kapitalni sporazum za banke pomeni priložnost ali problem, se za konec diplomske naloge ponuja kar samo. Po proučevanju Basla II, tehtanju med njegovimi prednostmi in slabostmi, ostajam skeptična. Investicije, ki jih bo zahtevala predvsem uporaba razvitega pristopa bodo zelo visoke. Še en razlog proti uvedbi naprednega pristopa pa so zagotovo rezultati Kvantitativne študije učinkov (QIS), po katerih naj bi bolj sofisticirne oblike merjenja tveganj vodile v višje kapitalne zahteve in ne nižje, kot je bilo zamišljeno. Dolgoročno naj bi se investicije v bolj napredne metode merjenja kapitalne ustreznosti morale obrestovati. Banke, ki ne bodo imele razvitih teh sistemov, ne bodo mogle konkurirati ostalim bankam. Vprašanje pa je, kdaj bodo te tehnologije zastarele in bodo spet potrebne nove investicije.

Glede na vse ugotovljene pomanjkljivosti dosedanje različice Basla II, bodo gotovo potrebni še dodatni popravki in kompromisi, preden bo ta sporazum lahko zaživel tudi v praksi.

LITERATURA

1. Barle Janez, Žunič Anton: Vloga internega modela v obvladovanju tveganj NLB d.d. Zbornik 8. strokovnega posvetovanja o bančništvu, Basel 2. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2002, str. 111–123.
2. Barle Janez, Žunič Anton: Vrednotenje internega modela banke NLB d.d. Zbornik 7. strokovnega posvetovanja o bančništvu, Banke in denarna politika. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2001, str. 41–52.
3. Borak Neven: Bazelska načela preudarnega bančnega poslovanja. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1998. 96 str.
4. Borak Neven: Kapitalska tveganja se bodo merila drugače. Finance, Ljubljana, 30. junij 2001, str. 12.
5. Borak Neven: Pomisleki ob baselskih standardih. Finance, Ljubljana, 18. oktober 1995, str. 2
6. Cross Andrew: Striking a new Accord. The Banker, 2002, July, str. 118–119.
7. Danielsson J.: On the Feasibility of Risk Based Regulation. European Investment Review, 2nd Annual Conference, London, September 2002.
8. Dolenc Primož: REPO transakcije na denarnem trgu. Kapital, Maribor, 2002, avgust, str. 21.
9. Getting Basel right. The Economist, February 23rd 2002, 2, str. 16.
10. Glogovšek Jože, Beloglavec Sabina: Basel II, velikost in tržna usmerjenost banke. Zbornik 8. strokovnega posvetovanja o bančništvu, Basel 2. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2002, str. 75–95.
11. Goodhart Charles (prof. from London School of Economics): Basel lies on bumpy road. The Banker, 2002, February, str. 13–14.
12. Heimann John: Basel lies on bumpy road. The Banker, 2002, February, str. 13.
13. Karpe Primož: Ko Zahod sreča Vzhod. Bančni vestnik, Ljubljana, 1999, 11, str. 31–33.
14. Kupiec Paul H.: The Devil is in the (Calibration) Details. IMF Working Paper. 2001, August, 21 str.
15. Lanno Karel: Basel lies on bumpy road. The Banker, 2002, February, str. 13–14.

16. Mohorič Saša: Operativno tveganje v bankah. Bančni vestnik, Ljubljana, 2002, 5, str. 32–34.
17. Rubin Saša: Na poti do Basla III. Bančni vestnik, Ljubljana, 2002, 6, str. 41–44.
18. Rubin Saša: Standardiziran pristop k merjenju kreditnega tveganja. Zbornik 8. strokovnega posvetovanja o bančništvu, Basel 2. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2002a, str. 31–45
19. Stordel Harry, Cross Andrew: A cost/benefit approach to Basel II. Risk, 2002, June, str. 38–43.
20. Sukič Sonja: Pomen rizičnega (ekonomskega) kapitala z vidika upravljanja tveganj v bankah. Naše gospodarstvo, Maribor, 2002, 8, str. 87–104.
21. Sušnik Saša: Banke bi se morale bolje nadzirati same. Finance, Ljubljana, 26. januar 2001, str. 17.
22. Sušnik Saša: Prihodnost mednarodne regulative kapitalske ustreznosti bank. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001a, februar, 90 str.
23. Šturm Katja: Interni modeli upravljanja kreditnih tveganj. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002, marec, 98 str.
24. Urbanija Anamarija: Banke, prihaja Basel! Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2002, marec, 9, str. 40.
25. Zavodnik Evgenij: Nove smeri v bančni praksi za oceno kreditnega tveganja. Bančni vestnik, Ljubljana, 2000, 12, str. 36–39.
26. Westlake Melvyn: Can Basel II be made to work? The Banker, 2002, August, str. 63.

VIRI

1. Basel kick-off. Seminar za člane uprave banke in vodje oddelkov. Bank Austria Creditanstalt d.d. Ljubljana, julij 2002.
2. Benchmarking konkurenčnih prednosti – Novi kapitalski sporazum. Redni magistrski program MscBA. Anketa. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002, 15 str.
3. European Commission: Commission Services' Second Consultative Document on Review of Regulatory Capital for Credit Institutions and Investment Firms. Bruxelles, 2001, May, 69 str.
4. Interna gradiva Nove Ljubljanske banke d.d. Ljubljana, maj 2002.

5. Operational Risk: Consultative document. Basel Committee on Banking Supervision. Basel, 2001, January, 26 str.
6. Overview of The New Basel Capital Accord. Basel Committee on Banking Supervision. Basel, 2001. 37 str.
7. Pillar 2: Supervisory Review Process. Basel Committee on Banking Supervision. Basel, 2001, January, 14 str.
8. Pillar 3: Market Discipline. Basel Committee on Banking Supervision. Basel, 2001, January, 59 str.
9. Predstavitev novega kapitalskega sporazuma (*ang. New Capital Accord*). Seminar za člane uprav bank in druge zaposlene. Ljubljana: Banka Slovenije in Združenje bank Slovenije, 2002, marec.
10. Results of Quantitative Impact Study 2.5. Basel Committee on Banking Supervision. Basel, 2002, June, 6 str.
11. Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic. Obrazec KAP-3 (Uradni list RS, št. 16/01).
12. The Internal Rating Based Approach: Consultative Document. Basel Committee on Banking Supervision. Basel, 2001, January, 102 str.
13. The New Basel Capital Accord: an Explanatory Note. Basel Committee on Banking Supervision. Basel, 2001, January, 14 str.
14. The new Capital Adequacy regime: ECB Monthly Bulletin – the ECB perspective. 2001, May, str. 59–74.
15. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99).

PRILOGE

Priloga 1: Kapital banke

Kapital ima več namenov: je trajen vir denarnih sredstev banke in prihodkov delničarjev, omogoča kritje prevzetij tveganj in nastalih izgub in je osnova za nadaljnjo rast poslovanja banke. Kapitalske zahteve, predpisane s strani bančnih nadzornikov, morajo biti določene smotrno. Količinsko morajo te zahteve odsevati tveganja, ki jih banke prevzemajo, vsebinsko pa določati sestavine kapitala, primerne za kritje bančnih tveganj. Baselski standardi in smernice Evropske unije obravnavajo kapital zelo podobno. Kapital banke mora biti sestavljen iz temeljnega in dodatnega kapitala, pri čemer mora temeljni kapital obsegati vsaj polovico celotnega kapitala. Bistveni sestavini kapitala banke sta osnovni kapital in rezerve banke, ki tvorita *kapital 1. reda ali temeljni kapital*. V izračunu kapitala štejejo banke tudi druge sestavine kot *kapital 2. reda ali dodatni kapital*, vendar v okviru določenih pogojev in omejitev (Sukič, 2002, str. 88).

Temeljni kapital banke sestavljajo:

- vplačani osnovni kapital, vendar brez vplačanega osnovnega kapitala na podlagi zbirnih (kumulativnih) prednostnih delnic,
- rezerve banke,
- preneseni dobiček prejšnjih let in
- rezervacije za splošna bančna tveganja;

odšteje pa se:

- odkupljene lastne delnice,
- neopredmetena dolgoročna sredstva banke in
- preneseno izgubo in izgubo tekočega leta.

Dodatni kapital sestavljajo:

- znesek osnovnega kapitala, vplačanega na podlagi zbirnih (kumulativnih) prednostnih delnic,
- podrejeni dolžniški instrumenti, to so hibridni instrumenti in podrejeni dolg.

Za izračun kapitala banke se seštevek temeljnega kapitala in dodatnega kapitala zmanjša za:

- naložbe banke v delnice oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, v kapitalu katerih je banka udeležena z več kot 10 %, in druge naložbe v te osebe, ki se pri ugotavljanju kapitalske ustreznosti teh oseb upoštevajo v izračunu njihovega kapitala, in
- naložbe banke v delnice oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, ki niso osebe iz prejšnje točke, v obsegu, ki presega 10 % kapitala banke.

Priloga 2: Izračun kapitalskih zahtev in količnik kapitalske ustreznosti banke

v tisoč SIT

I.	TVEGANJU PRILAGOJENA BILANČNA AKTIVA	_____
II.	TVEGANJU PRILAGOJENA ZUNAJBILANČNA AKTIVA	_____
III.	TVEGANJU PRILAGOJENE POSTAVKE ZA IZVEDENE FINANČNE INSTRUMENTE	_____
IV.	SKUPAJ TVEGANJU PRILAGOJENA AKTIVA (zap. I.+II.+III.) Kapitalska zahteva za kreditno tveganje (8 % od skupaj tveganju prilagojene aktive)	_____ _____
V.	VALUTNIM TVEGANJEM PRILAGOJENE POSTAVKE (skupna neto pozicija) Kapitalska zahteva za valutna tveganja (8 % od skupne neto pozicije)	_____ _____
VI.	KAPITALSKA ZAHTEVA ZA PREKORAČENA STANJA V KAPITALU NEFINANČNIH ORGANIZACIJ	_____
VII.	KAPITAL ZA IZRAČUN KOLIČNIKA KAPITALSKE USTREZNOSTI (Kapital banke – kapitalska zahteva iz VI.)	_____
VIII.	KOLIČNIK KAPITALSKE USTREZNOSTI BANKE <i>Kapital za izračun / Tveganju prilagojena aktiva in valutnim tveganjem prilagojene postavke (z eno decimalko)</i>	_____

Vir: Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic, 2001.

Priloga 3: Vrste operativnih izgub

Vrste izgube iz naslova operativnih tveganj	Opis
Interna prevara	Namerna dejanja prevare, nepooblaščne transakcije, kraje, odtujitve premoženja, nespoštovanje predpisov, zakonodaje ali predpisanih internih postopkov s strani internih oseb, zaposlenih.
Prevare s strani zunanjih oseb	Namerna dejanja prevare, odtujitve premoženja banke ali nespoštovanje regulative s strani tretjih oseb.
Politika zaposlovanja in varnost pri delu	Izgube zaradi nepravilne politike zaposlovanja, nespoštovanja predpisov o varovanju zdravja in varnosti pri delu, odškodninski zahtevki zaradi poškodb, bolezni ali diskriminacije s strani zaposlenih.
Komitenti, bančni produkti in postopki poslovanja	Izgube iz naslova namerne ali nenamerne neizpolnitve dogovorjenih poslovnih obveznosti, tudi zaradi neprimernih predpisanih postopkov dela ali narave samih storitev (npr. izdaja poslovnih skrivnosti, napake v kakovosti storitev).
Izguba ali poškodovanje sredstev	Neposredno zmanjšanje vrednosti fizičnih sredstev banke, npr. zaradi slabega vzdrževanja, nesreč, požarov, potresov ali izguba fizičnega premoženja, vključno z vrednostnimi papirji ali drugimi rednimi predmeti.
Prekinitev poslovanja, odpoved delovanja sistemov	Izgube iz naslova prekinitev delovnih postopkov, prekinitve ali napake v delovanju informacijske podpore ipd.
Izvršitev, dostava, upravljanje procesov	Izgube zaradi nepravilno obdelanih transakcij ali slabega upravljanja poslovnih procesov iz naslova poslov z dobavitelji ali kupci (napake v delovanju sistemov, nepravilen vnos podatkov, sprejem poslov ali vodenje računov, izgube zaradi slabega poslovanja tretjih oseb, izguba premoženja v lasti stranke ipd.).

Vir: Benchmarking konkurenčnih prednosti – Novi kapitalški sporazum, 2002, str. 8.

Priloga 4: Uteži pri standardiziranem pristopu Novega baselskega sporazuma

IZPOSTAVLJENOST		UTEŽI						
<i>Moody's</i>		Aaa do Aa3	A1 do A3	Baa 1 do Baa 3	Ba 1 do Ba 3	B 1 do B 3	pod B 3	nerangirano
Standard & Poor's		AAA do AA-	A + do A -	BBB + do BBB -	BB + do BB -	B + do B -	pod B -	nerangirano
Državno tveganje		0 %	20 %	50 %	100 %	100 %	150 %	100 %
Banke	Možnost 1	20 %	50 %	100 %	100 %	100 %	150 %	100 %
	Možnost 2	20 %	50 %	50 %	100 %	100 %	150 %	50 %
Podjetja		20 %	50 %	100 %	100 %	150 %	150 %	100 %
Listinjena sredstva		20 %	50 %	100 %	150 %	odbitek od kapitala		

Vir: Interno gradivo NLB d.d., 2002.

Priloga 5: Ocene mednarodnih ocenjevalnih agencij

Boniteta – ocena mednarodnih institucij				Boniteta – kriterij NLB d.d.	Skupina držav		Tuji naziv
S & P	IBCA	Moody's	Bankwatch	A			
AAA	AAA	Aaa	AAA		Razvite države	"Investment grade"	"Industrialized countries"
AA+	AA+	Aa1	AA+				
AA	AA	Aa2	AA				
A-	AA-	Aa3	A+				
A+	A+	A1	A				
A	A	A2	A-				
A-	A-	A3	BBB+				
BBB+	BBB+	Baa1	BBB	B	Države na prehodu v tržno gospod. (B)	"Investment grade"	"Converging markets"
BBB	BBB	Baa2	BBB-				
BBB-	BBB-	Baa3	BB+				
BB+	BB+	Ba1	BB	C	Države na prehodu v tržno gospodarstvo (C, D, E)	"Speculative grade"	"Emerging markets"
BB	BB	Ba2	BB-				
BB-	BB-	Ba3	B+				
B+	B+	B1	B	D			
B	B	B2	B-				
B-	B-	B3	CCC+				
CCC+	CCC+	Caa1	CCC	E			
CCC	CCC	Caa2	CCC-				
CCC-	CC	Caa3	CC+				
CC	C	Ca	CC				
SD/D	DDD	C	CC-				
	DD		D				
	D						

Vir: Interno gradivo NLB d.d., 2002.

Priloga 6: Kriteriji za razvrstitve v bonitetne oziroma ocenjevalne skupine

SKUPINA	PORAVNAVANJE OBVEZNOSTI	PANOGA PODJETJA	POLOŽAJ PODJ. V PANOGI	FINANČNO STANJE	KAKOVOST VODSTVA	OBETI PODJETJA
A	- v roku zapadlosti - izjemoma zamuda do 30 dni	- zadovoljivo stanje - ustrezno povpraševanje - nizek poslovni vzvod - dobra dobičkonosnost - velika razpršenost - ni negat. vplivov na okolje	- nad povprečjem - zelo konkurenčno - dobri proizvodi in trg - velika razpršenost - kontrola nad cenami	- dobiček raste - dobra likvidnost - zadosten denarni tok - nizek finančni vzvod	- kvalificirano in sposobno - pošteno - jasna strategija - profesionalnost - dobra interna kontrola - dober poslovodni IS	- ni tveganj
B	- zamuda do 30 dni - občasne zamude (od 30 do 90 dni) - občasno korišč. okv. kreditov	- pojavljajo se težave - povpraševanje se zmanjšuje - pojavlja se nova konkurenca - naraščajo str. proizvodnje	- povprečno podjetje - nekaj konkurenčnih slabosti	- še posluje z dobičkom - zadovoljiva likvidnost - zadovoljiv finančni vzvod - denarni tok ne zadošča za samofinanciranje investicij	- kvalificirano in sposobno - pošteno - podpora lastnikov - možna dokapitalizacija	- sposobno prestatiti težave - lahko zadrži konkurenčni položaj - lahko pridobi dodatne finančne vire
C	- zamuda od 31 do 90 dni - občasne zamude od 90 do 180 dni - pogosto koriščenje okv. kreditov - vnovčene garancije - nezadovoljiva dokumentacija	- panoga v težavah - nekonkurenčni proizvodi - zmanjšanje zaslužkov - zmanjšanje povpraševanja - neugodno gibanje cen	- pod povprečjem panoge - konkurenčne težave - tehnološke pomanjkljivosti	- izguba - slaba likvidnost - povečanje zadolževanja - nezadosten denarni tok	- slabo - konflikti v vodstvu - pomanjkanje izkušenj - vprašljiva poštenost - brez strategije - slaba notranja kontrola	- potreba finančne sanacije - različni interesi lastnikov - pokrita tveganja - opazna prezaposlenost
D	- zamuda od 90 do 180 dni - občasna zamuda od 180 do 365 dni - kapitalizacija obresti - slaba dokumentacija	- slaba - izgube - visok poslovni vzvod - nekonkurenčnost - zniževanje cen - potrebno prestrukturiranje - neugoden vpliv na okolje	- daleč od povprečja - velike konkurenčne težave - velike tehnološke težave - nujna modernizacija - izguba kupcev in trgov - slaba razpršenost - prevelike kapacitete	- izguba iz poslovanja - nelikvidnost - dezinvestiranje za preživetje - denarni tok nezadosten za poravnavanje obresti - previsok finančni vzvod	- zelo slabo - nekompetentno - nekooperativno - nepošteno - težave lastništva - slabi lastniki	- problematično poslovanje - velika prezaposlenost - potrebne spremembe proizvodov, organizacije - slabi cenovni obeti
E	- zamuda prek 365 dni - ni informacij in dokumentacije	- propadajoča panoga	- med najslabšimi v panogi - nesposobni konkuriranja - zastarela tehnologija - nezanimivi proizvodi	- visoka izguba - velike težave z likvidnostjo - denarni tok ne pokriva stroškov poslovanja - ni virov za poplačilo dolgov, potreben stečaj/likvidacija	- zelo slabo - ni vredno zaupanja - nekompetentno - možnost prevar in poneverb	- likvidacija - ni interesa za nadaljnje poslovanje

Vir: Interno gradivo NLB d.d., 2002.

SLOVAR TUJIH IZRAZOV

BIS (Bank for International Settlements) = Banka za mednarodne poravnave

capital accord = kapitalski sporazum

capital adequacy = kapitalna ustreznost

collateral = zastava premoženja

haircuts = diskontiranje vrednosti zaščitnega instrumenta

exposure at default (EAD) = izpostavljenost neplačilu

expected default frequency (EDF) = pričakovana izguba

financial derivatives = izvedeni finančni instrumenti

loss given default (LGD) = izguba v primeru neplačila

market discipline = tržna disciplina

maturity (M) = povprečna dospelost

minimum capital requirements = minimalne kapitalne zahteve

operational risk = operativno tveganje

probability of default (PD) = verjetnost neplačila

rating = (razred) ocena kreditne sposobnosti

REPO (Repurchase Agreement) = reodkupni sporazum

Return on equity (ROE) = čisti dobiček na enoto kapitala v banki

risk /economic capital = tvegani kapital

securitisation = listinjenje

SME (small and medium enterprises) = Mittelstand (nem.) = majhna in srednje velika podjetja

sovereign risk = državno tveganje

supervisory review process = regulatorni nadzor

QIS (Quantitative Impact Study) = kvantitativna študija učinkov predlaganega kapitalnega sporazuma